

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Překonání antropocentrismu

Peterem Singerem a Tomem Reganem

Kateřina Fraňková

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

Překonání antropocentrismu

Peterem Singerem a Tomem Reganem

Kateřina Fraňková

Vedoucí práce:

Mgr. Miloš Kratochvíl Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

Obsah

1	ÚVOD	5
2	NEUDRŽITELNOST ANTROPOCENTRICKÉHO PŘÍSTUPU	7
2.1	ČLOVĚK PÁN TVORSTVA	7
2.1.1	<i>Geneze antropocentrického myšlení</i>	7
2.1.1.1	Náboženství	8
2.1.1.2	Filozofie	12
2.1.2	<i>Ekvivalence s bojem za rovnoprávnost u lidí</i>	18
2.2	ZVÍŘE JAKO PROSTŘEDEK PRO ČLOVĚKA	20
2.2.1	<i>Problematika množství a tím pádem podmínek</i>	21
2.3	VELKOCHOVY – PRAXE	22
2.3.1	<i>Kuřecí</i>	23
2.3.2	<i>Vejce</i>	25
2.3.3	<i>Vepřové</i>	26
2.3.4	<i>Mléko</i>	27
2.3.5	<i>Hovězí</i>	28
2.4	VÝCHODISKA	30
2.5	ENVIRONMENTÁLNÍ DOPADY A LIDSKÉ ZDRAVÍ	33
2.6	KARNISMUS	34
3	SPECIESISMUS	36
3.1	ARGUMENTY LIDSKÉ VÝJIMEČNOSTI	37
3.1.1	<i>Citlivost</i>	38
3.1.2	<i>Sociální schopnosti</i>	39
3.1.3	<i>Nástroje</i>	41
3.1.4	<i>Jazyk</i>	41
3.1.5	<i>Vědomí</i>	42
3.1.6	<i>Geny</i>	43
4	MORÁLNÍ STATUS ZVÍŘAT	43
4.1	PETER SINGER	44
4.1.1	<i>Utilitarismus</i>	44
4.1.2	<i>Zvířata jsou cítící bytosti</i>	45
4.1.3	<i>Problémy Singerovy teorie</i>	48
4.2	TOM REGAN	50
4.2.1	<i>Kantova deontologie</i>	50
4.2.2	<i>Vnitřní hodnota</i>	51
4.2.3	<i>Subjekt života</i>	51
4.2.4	<i>Problémy Reganovy koncepce</i>	54
5	PŘEKONÁNÍ ANTROPOCENTRISMU?	55
5.1	PROBLÉM DĚLÍCÍCH ČAR	55
5.2	SINGER A PROBLÉM PREFERENČNÍHO UTILITARISMU	56
5.3	REGAN A DEONTOLOGICKÁ ETIKA	58
6	ZÁVĚR	61
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	64
7.1	ELEKTRONICKÉ ZDROJE	66
8	RESUMÉ	68

1 Úvod

Peter Singer a Tom Regan jsou vlivné osobnosti, které v minulém století daly vzniknout organizacím za svobodu a práva zvířat a mají značný vliv na posun našeho vnímání zvířat a na změny v legislativě, které se od jejich publikačních začátků v 70. a 80. letech udály.

Oba autoři se museli argumentačně vypořádat s převládající antropocentrickou tradicí, která v západním kulturním prostoru dominuje dodnes. Každý z autorů pak zaujal jiné filozofické východisko pro boj s antropocentrismem. Peter Singer je preferenční utilitarista, zatímco Tom Regan si vybral deontologickou etiku. Každý z těchto přístupů měl ale překážky, které každý z autorů musel překonat a přizpůsobit si ho tak ve své interpretaci pro potřeby obhajoby zvířecích práv, která je jejich společným cílem. Obě koncepce totiž původně do morálních ohledů nezahrnují zvířata.

Každý z autorů se jinak vyrovnává s minulými i současnými antropocentrickými tvrzeními, která činí výlučně člověka bytostí, jež si zaslouží morální ohledy. A to na základě argumentů jedinečnosti a výjimečnosti člověka v živočišné říši a jeho specifických schopností či vlastností.

Zároveň je ale jejich přístupy limitují, jak ve vyrovnávání se s antropocentrismem, tak ve výsledné obhajobě práv zvířat. Peter Singer zastává pozici welfare, která se snaží pouze umenšit utrpení zvířat, kdežto Tom Regan a abolicionistický přístup bojuje za ukončení všech způsobů využívání zvířat a zasahování do jejich přirozených životů. Jejich přístupy se radikálně liší i ve vztahu k ekologii. Singer se dá zařadit do ekocentrismu, jelikož je pro něj primární „vyšší dobro“ přežití druhu, kdežto Regan by patřil spíše do biocentrismu, kvůli jeho zaměření na jedince. Pro něj by bylo nepřijatelné obětovat jedince, nehledě na důsledky.

Každý autor konstruuje jinou koncepci obhajoby práv zvířat vycházející z jejich filozofického přesvědčení. Singer pracuje s utilitaristickou koncepcí slasti a bolesti, která je spojena se schopností mít zájmy a požadavkem na jejich rovné zvažování. Regan nahrazuje Kantův pojem osoby svým pojmem subjekt života, který má vnitřní hodnotu, čímž má přímé právo na rovné zacházení.

S každou koncepcí se pak pojí specifické problémy jak obecně při kritice, tak v přímé souvislosti s antropocentrismem, který se autoři snažili překonat. Cílem práce proto bude ukázat, zda a nakolik se jim to podařilo.

2 Neudržitelnost antropocentrického přístupu

To, jak se dnes stavíme ke zvířatům a přírodě a jak na ně pohlížíme, je důsledek velmi dlouhého a komplexního vývoje, který může být ilustrován na osobnostech, které na něj měly v průběhu dějin přímý vliv či naopak ve svých pracích zosobňovaly přístup své doby. Tento přístup byl většinu vývoje lidstva bez vážnějších následků pro prostředí, v němž člověk žije, ale v dnešní době, kdy je vše orientováno na vysokou spotřebu a zisk ve velkém množství, se začínají objevovat problémy tohoto přístupu jak na zdraví lidí, tak na rovnováze života na Zemi. Došli jsme do fáze, kdy náš vztah ke zvířatům i přírodě vážně ohrožuje budoucnost lidského přežití na této planetě.

2.1 Člověk pán tvorstva

Náš antropocentrický vztah ke zvířatům a jeho vývoj však není jediný možný. V historii lidstva se objevovaly přístupy, které pokládaly veškerý život za posvátný. To zahrnovalo jak lidi, tak i ostatní živočichy. Stejně tak tu ale byly kultury, pro které byl posvátný jen život dospělého jedince z jejich společenství, a tím pádem se trestalo jen úmyslné zabití takového člena. Zabíjení členů jiných společenství či nechtěných novorozenců bylo morálně v pořádku. Naše západní společnost je specifická v tom, že za posvátný považuje pouze život lidský, ale zase zahrnuje každého lidského jedince neohledně na jeho stav či schopnosti.¹ Důležitým specifikem je i západní zaměření na jedince. Kdy každý jednotlivec je výjimečný a důležitý. Na východě jedinci či jednotlivé konkrétní události nejsou důležité a znamenají velmi málo. I Konfucianství, které je zaměřeno na člověka preferuje podřízenost celku a vzdání se sebe sama.²

2.1.1 Geneze antropocentrického myšlení

Takto specifický přístup západu ale nevznikl sám od sebe a na jeho formování mají vliv jak židovské náboženství, tak vývoj evropského filozofického myšlení od starověkého Řecka. Křesťanství v sobě pak oba směry propojilo a tím, že se rozšířilo po

¹ SINGER, P., *Rethinking life & death*, s. 165.

² NOVOTNÝ, Z., *Antropocentrismus v evropské filosofii*, s. 89-90.

celém kontinentu a ovládlo do hloubky kulturní prostor, se tento pohled na zvířata drží i v době, kdy už křesťanství dávno svou dominantní roli v kultuře ztratilo.³

2.1.1.1 Náboženství

Podle Petera Singera můžeme původ tohoto přístupu vysledovat právě až k hebrejské části Bible, kde se mluví o stvoření.⁴

„Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, muže a ženu je stvořil. A Bůh jim požehnal a řekl jim: „Plodte a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe.““⁵

Lidé zde mají specifické postavení, jelikož byli stvořeni k Božimu obrazu a jsou jedinou bytostí Bohu podobnou a tím pádem jsou mu nejbližší. A sám Bůh dal člověku celý svět k dispozici spolu s mocí a schopností mu vládnout - rozumem.⁶ Na to navazuje myšlenka, že ostatní Stvoření má sloužit lidským účelům. To bývá křesťanství často vytýkáno, protože na základě této interpretace lidé vytvořili etiku, která člověka opravňuje zacházet s přírodou, jak je mu libo, ale ve Starém a později i Novém zákoně lze ale najít spoustu zmínek o tom, jak by měla taková vláda vypadat a to konkrétně vždy soucitně a zodpovědně s respektem ke zvířatům.⁷ S tím koresponduje i křesťanská metafora Ježíše jako laskavého pastýře.⁸ Zároveň lze ale v Bibli najít pasáže, které vyzývají člověka k podmaňování si Země.⁹ Bible není v této problematice jednoznačná a výklady se různí.

V knize Genesis například stojí psáno, že první lidé se živili bylinami a ovocem stromů jako mírumilovná stvoření a jakékoli zabití nebylo na místě, jelikož v ráji pro něj nebylo místo.¹⁰ Zvířata i příroda byla v ráji podvolena a boj nebyl nutný.¹¹ Bůh dal člověku vládu, ale to podle Singera neznamenal zabití pro jídlo. To až po pádu

³ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 202.

⁴ SINGER, P., *Rethinking life & death*, s. 165.

⁵ Bible, Gn 1,27-28.

⁶ STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 1.

⁷ CHAPOUTHIER, G., *Zvířecí práva*, s. 21.

⁸ KOHÁK, E., *Zelená svatozář*, s. 40.

⁹ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 28-29; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 203; SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 34-36.

¹⁰ CHAPOUTHIER, G., *Zvířecí práva*, s. 21.

¹¹ KOHÁK, E., *Zelená svatozář*, s. 32.

člověka, za který byla zodpovědná žena a zvíře, se to změnilo. Padlá příroda se stala nebezpečnou a v opozici k člověku.¹² Bůh sám vyhnal lidi oblékl do zvířecích kůží a jejich potomci Kain a Ábel pak praktikovali zvířecí oběti. Potom přišla potopa, po které Noe děkoval Bohu zápalnou obětí a Bůh mu požehnal slovy, kterými zpečetil vztah člověka a zvířete.¹³

„Plod'te a množte se a naplňte zemi. Bázeň před vámi a děs z vás padnou na všechnu zemskou zvěř i na všechno nebeské ptactvo; se vším, co se hýbe na zemi, i se všemi mořskými rybami jsou vám vydáni do rukou. Každý pohybující se živočich vám bude za pokrm; jako zelenou bylinu vám dávám i toto všechno.“¹⁴

Singer k tomu ještě dodává argument, který vznikl později s křesťanstvím, a to je víra, že člověk má nesmrtelnou duši. Tím překoná svou smrt a stane se v nebi nesmrtelným. A člověk je samozřejmě jediný, u něhož se nesmrtelná duše vyskytuje. A když dáme dohromady vlastnosti, které duše člověku v této interpretaci propůjčuje, zvířata pak skončí degradovaná na pouhé věci člověku k dispozici.¹⁵

Singer příčinu této situace vidí i v postavě Ježíše, který se nikdy za svého života nevyjádřil ke vztahu člověk – zvíře, ačkoli můžeme předpokládat, že by tvrdil to, co učí hebrejská víra, jelikož byl Žid. Singer dále ilustruje Ježíšův předpokládaný postoj dvěma příklady, kdy Ježíš prokleje fikovník za to, že nemá fíky. Problém je ale v tom, že na fíky není sezóna. A poté kdy zahání demony a donutí je vniknout do stáda prasat, která se vrhnou do moře a utopí se. Prasata jsou v židovském náboženství vnímána jako nečistá, nesmí se konzumovat a ani nesmí dojít k přímému dotyku, jinak musí následovat očišťující obřad. To může být důvodem, proč je Ježíš takto „obětoval“, jelikož v jeho náboženství byla vnímána jako bez užitku pro člověka.¹⁶

Svatý Augustin stejné dva příklady komentuje tím, že Kristus ukazuje, že nezabít zvíře a nezničit rostlinu je vrchol pověry, a proto je Ježíš poslal na smrt, i když se strom ani stádo prasat ničím neprovinilo. Dle Augustina není důvod pro morální

¹² KOHÁK, E., *Zelená svatozář*, s. 32.

¹³ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 203.

¹⁴ *Bible*, Gn 9,1-3.

¹⁵ SINGER, P., *Rethinking life & death*, s. 166.

¹⁶ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 29; SINGER, P., *Rethinking life & death*, s. 166.

ohledy vůči stromu či zvířeti, protože vše je předurčeno.¹⁷ Sjednocení řecko-římské tradice s křesťanstvím se pak dá podle Singera dále dobře ukázat na osudu římských her s gladiátory. Z gladiátora, který zabil svého soka, se stal vrah a zápasy lidí mezi sebou byly tím pádem nahrazeny souboji se zvířaty.¹⁸

Ve středověku pak křesťanství do určité míry ovlivnil Aristoteles díky Tomáši Akvinskému, čímž se zakořeněný antropocentrismus ještě prohloubil. Aristoteles věřil, že vše v přírodě má nějaký účel a tím posledním cílem je člověk, kterýžto je nejracionálnější bytost.¹⁹ Aristoteles rozlišoval tři úrovně v hierarchii světa. Rostliny slouží živočichům za jídlo a zvířata pak slouží lidem jako nástroje, člověk je na vrcholu. Akvinský to v *Politice* komentuje tak, že nedokonalé slouží dokonalému a argumentuje ještě tím, že zvířata nemají vůli a nemohou tudíž vědomě jednat a jejich duše jsou smrtelné. Jediné špatné na krutém zacházení se zvířaty je, že to poškozuje lidskou duši hříchem a takové chování může vést ke krutosti na lidech, což je argument, který hojně využívají další filozofové později.²⁰

Velkou výjimkou je třeba František z Assisi, který zastával citlivý přístup k přírodě a zvířatům a nabádal k ohleduplnému chování k těm domácím. Zajímavé je ale to, že František sice mluvil třeba o slavicích, jako o svých bratrech, stejně ale činil s jevy a živly jako třeba Měsíc, vítr či oheň. Měl úctu a obdiv k veškerému Stvoření, čímž se velmi přiblížil jiným spíše východním náboženstvím, která také pracují s konceptem univerzální lásky a ve kterých se právě proto antropocentrismus a tím ani ubližování zvířatům nenachází v takové míře.²¹

V renesanci bylo mnoho z toho, co říká Aristoteles i Akvinský zpochybněno díky odklonu od náboženských dogmat v důsledku rozvoje vědy, ale postavení člověka ve světě ne, spíše naopak.²² Člověk se zároveň snaží přiblížit Bohu tím, že bude stvořitelem a chce ho překonat tím, že vtiskne chaotické a neuspořádané divoké přírodě řád a uspořádání, které je krásné. Divoká příroda, kterou stvořil Bůh, se stává hmotou

¹⁷ NOVOTNÝ, Z., *Antropocentrismus v evropské filosofii*, s. 91.

¹⁸ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 207-208.

¹⁹ STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 13-14.

²⁰ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 35; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 209; SINGER, P., *Rethinking life & death*, s. 166-167.

²¹ CHAPOUTHIER, G., *Zvířecí práva*, s. 23; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 212-213; SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 36.

²² NOVOTNÝ, Z., *Antropocentrismus v evropské filosofii*, s. 91.

pro člověka, zároveň se ale stává něčím nebezpečným, od čeho se civilizovaný člověk drží dál.²³

Pozice člověka na vrcholu výjimečnosti byla díky jeho rozumu a duši ještě upevněna a katolická církev si stála za svým ještě v 19. století, kdy papež Pius IX. odmítl, aby byla v Římě založena Společnost na ochranu zvířat před krutostí, a to s argumentem, že odmítá, že by lidé měli vůči zvířatům jakékoli povinnosti. Stejně jako se křesťanství drží tvrzení, že člověk musí zvířata jíst, aby zůstal zdravý, což naznačil právě Akvinský, přestože si byl dobře vědom existence Manichejců, kteří ve své víře zakazovali zabíjení zvířat. Až v roce 1988 papež přiznal, že hnutí za ochranu zvířat má na křesťanství vliv.²⁴

Jan Pavel II. tvrdil, že lidé by měli mít úctu k bytostem, které vytvářejí přirozený svět. Pod ekologickou krizí vidí mravní podstatu. Člověk ignoruje svou odpovědnost za dobro budoucích generací a každý zásah do ekosystému, znečišťování a drancování přírody, které jen v důsledku vede k poškození lidského zdraví, podle něj odkrývají hloubku mravní krize. To, že hospodářský zisk má vyšší prioritu, než dobro lidí je porušování úcty k životu a důstojnosti lidské osoby. Jan Pavel II. vidí příčinu v našem hedonistickém způsobu života a nadměrné spotřebě, a tvrdí, že právě to je důkaz, jak je takový způsob existence v rozporu s životem a vybízí k prostotě, střídmosti a odpovědnosti.²⁵

Na tom lze vidět, že se někteří zástupci křesťanství snaží znovu vracet k obrazu soucitného a ohleduplného zacházení s přírodou a stejně tak zvířaty. Papež František si také uvědomuje problémy ekologické krize, ve své encyklice *Laudato si'* apeluje na péči o náš společný domov, Zemi. Antropocentrismus však zůstává základní stavební kámen věrouky. Jak se píše i v platném katechismu katolické církve z roku 1995:

„Bůh odevzdal zvířata do správy tomu, kterého stvořil ke svému obrazu. Je tedy správné používat zvířat k zajištění výživy nebo k výrobě oděvů. Mohou být ochočována, aby pomáhala člověku v jeho pracích i v jeho zábavách. Lékařské a vědecké pokusy na zvířatech jsou mravně přijatelné, zůstávají-li v rozumných mezích, protože přispívají k léčení nebo záchraně lidských životů. Odporuje lidské důstojnosti nechávat zvířata

²³ KOHÁK, E., *Zelená svatozář*, s. 33.

²⁴ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 209-212.

²⁵ SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 30-31.

*zbytečně trpět a bezohledně nakládat s jejich životem. Stejně tak je nedůstojné člověka utrácet pro zvířata sumy peněz, které by měly být přednostně určeny ke zmírnění lidské bídy. Zvířata je možno mít rád, ale nemají být předmětem takové lásky, jaká náleží jen lidem.*²⁶

Křesťanství se snaží o jakýsi starostlivý antropocentrismus, kdy se mezi křesťanskými mysliteli míhají stejné argumentační platformy, jaké můžeme sledovat u Petera Singera s Tomem Reganem. Anglikán Humphry Primatt tvrdí, že se zvířata cítí podobně jako lidé a to, že to neumějí dát lidskou řečí najevo, nás neopravňuje k tomu jim vědomě působit bolest a zraňovat je. Naopak s vědomím, že prožívají bolest jako lidé bychom měli být soucitní. Současný teolog Andrew Linzey říká, že zvířata mají svou vnitřní hodnotu a my máme povinnosti s nimi jednat morálně. Dle něj tu zvířata nejsou jen pro lidskou potřebu a mají určitou autonomii jako Boží stvoření.²⁷

Další autoři se zaměřují na úctu k životu a jeho posvátnost obecně. Patrick Dobel zastává názor na člověka jako zodpovědného správce, který lze dohledat v Bibli. Zemi vnímá za posvátnou, i když odmítá, že by vše na ní mělo stejnou hodnotu. Je ale nutné Zemi zachovat budoucím generacím stejně jako tvrdí Jan Pavel II. a František. Henryk Skolimovski si naopak stojí za tím, že všechen život je posvátný bez rozdílu a je proti kořistnickému postoji.²⁸

2.1.1.2 Filozofie

Filozofie hrála nedílnou roli při utváření evropského vnímání člověka sebe sama jako pána světa. Už Sókratés údajně tvrdil: „Poznej sám sebe.“²⁹ A je to právě antická filozofie, která měla značný vliv na křesťanství po smrti Ježíše Krista, a byl to právě Aristoteles, kdo ovlivnil celou scholastiku. V antice existovalo mínění, že zvířata nejsou nadána rozumem a řečí (*logem*), i když mají duši (*psýché*). Jenže duše byla tehdy brána za oživující princip a příčinu pohybu a měl ji podle Tháleta i magnetit, protože hýbal železem. Stejně tak měl duši i svět samotný a další planety.³⁰

²⁶ Katechismus katolické církve, par. 2417-2418.

²⁷ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 36.

²⁸ SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 35-36.

²⁹ NOVOTNÝ, Z., *Antropocentrismus v evropské filosofii*, s. 91.

³⁰ KRATOCHVÍL, *Mezi mořem a nebem*, s. 206; MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 33.

Aristoteles rozlišoval tři druhy duše, vegetativní duše pro rostliny, která má schopnosti růstu a metabolismu, poté duše u zvířat, která je senzitivní a umožňuje vnímání, pohyb, touhy a afekty, a nakonec člověk má duši rozumnou, která mu zajišťuje soudnost. A právě z této hierarchie pak vychází výše zmíněný systém účelnosti jednotlivých částí přírody pro člověka, který je brán jako konečný cíl. Nic v přírodě totiž není bez účelu. Aristoteles, stejně jako mnoho dalších filozofů po Parmenidovi, vnímal svět jako celek jako neměnný, s pevným řádem, kde má vše své místo.³¹

Odchytky od této myšlenkové linie v zacházení a vztahu se zvířaty můžeme pozorovat třeba u Pythagorejců, kteří věřili v převtělování.³² Zvířata tak pro ně byli lidé, kteří se provinili, a tak se musí očistit v dalším životě jako zvíře. Proto zvířata nejedli a chovali se k nim s úctou. Podobně ohleduplný přístup můžeme pak pozorovat v helenismu a v Římě u epikurejců, kteří zastávali ohleduplný přístup a neusmrcování. Ale proti nim stáli vlivnější stoici vycházející z Aristotela a samozřejmě právě tato filozofická škola ovlivnila vznikající křesťanství.³³

Renesance se snažila proti středověku vymezit a odlišit, jak je to jen možné. Odmítnout zastaralé a překonané a přivítat nové pokrokové myšlenky. Bohužel v pohledu na zvířata byl tento trend přesně opačný. Humanismus zasazuje člověka do centra zájmu, dění a světa, v protikladu k teocentrismu.³⁴ Jinak řečeno obnovuje s novou silou nadvládu antropocentrismu, ale nyní už ne z pozice křesťanství, ale z pozice obnoveného řeckého myšlení. „*Mírou všech věcí je člověk.*“³⁵ Peter Singer tento Protágorův výrok pokládá za heslo celé renesance. Jelikož Bůh byl „ze hry“, lidé se začali vymezovat vůči zvířatům a podkládali svou jedinečnost novými argumenty jako svobodná vůle nebo důstojnost a pokládali člověka za dokonalou bytost. Za zmínku ale stojí třeba Leonardo da Vinci, Michele de Montaigne či Giordano Bruno, kteří šli proti tomuto proudu.³⁶ Singer k tomu uvádí výstižný citát od Plutarcha, který ve svém díle použil Montaigne:

³¹ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 33-34.

³² CHAPOUTHIER, G., *Zvířecí práva*, s. 20-21.

³³ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 34; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 204.

³⁴ NOVOTNÝ, Z., *Antropocentrismus v evropské filosofii*, s. 89.

³⁵ DK 80 B1 fysis.cz

³⁶ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 213-214.

„Domyšlivost je naší přirozenou a prapůvodní chorobou... Je to táž ješitnost představy, která (člověka) staví na roveň Bohu, připisuje mu božské kvality a odděluje ho a odtrhuje od davu ostatních tvorů.“³⁷

V 17. století ale tento antropocentrický proces René Descartes završil. Bývá označován za zakladatele moderní filozofie. Svou filozofii založil na systematickém zpochybňování všeho, včetně celého světa kolem, kdy člověku zůstane pouze jeho vědomí a Bůh, od něhož pochází duše.³⁸ Tím Descartes dospěl k závěru, že kromě Boha existují dvě substance. Naše nehmotné vědomí a vše ostatní, které je hmotné. Tím se člověk ostře vyděluje proti okolnímu světu. Člověk je spojením těchto dvou, jelikož má vědomí, ale zbytek světa je pouze hmota.³⁹

Zvířata tím degradoval na pouhé mechanismy neschopné prožívat bolest či jakékoli jiné emoce, vyskytující se na stejné úrovni jako jsou neživé věci.⁴⁰ Tím propast mezi člověkem a zvířetem ještě rozšířil a nadneseně můžeme říci, že může za dnešní nešťastné postavení zvířat. Mechanismus, který Descartes zastával, tvrdí, že stejným mechanismem, který udržuje v chodu hodiny, se dá vysvětlit celá příroda a hmotný svět. Jeho odlišení člověka spočívá v tom, že lidská bytost má vědomí, které je nehmotné, čímž jako jediná spadá jak do hmotného, tak nehmotného světa nesmrtelných duší. Právě Descartes zavedl dualismus, který vládne dodnes. A díky duši máme vědomí a tím i myšlenky a rozum. Tudíž logicky zvířata jako duše-nemající bytosti nemohou mít ani vědomí a ani myšlenky. Z toho Descartovi vyplývá, že zvířata jsou pouhé mechanismy, stroje, které pozbývají intelekt. A bez vědomí není možný prožitek. I když křičí, když jsou zraněni, neznamena to, že pociťují bolest. I hodiny vydávají zvuky, a zvířata jsou jen mnohem komplexnější stroje než hodiny. Což se dle Descarta dá předpokládat, jelikož zvířata jsou výtvoři Boha, kdežto hodiny člověka.⁴¹

Důvod, proč se Descartova koncepce tak masově ujala je mimo jiné i v tom, že Descartes lidi zprošťuje výčitek z toho, když zabijí nebo sní zvíře. V této době bylo totiž velmi populární experimentování na zvířatech. Anestetika nebyla a mnoho lidem ze zvířecích projevů muselo být naprosto jasné, že trpí neuvěřitelnými bolestmi. Proto

³⁷ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 214.

³⁸ SCHWEITZER, A., *Etika úcty k životu*, s. 22.

³⁹ NOVOTNÝ, Z., *Antropocentrismus v evropské filozofii*, s. 91; SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 36.

⁴⁰ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 85.

⁴¹ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 37; REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 34; SINGER, P., *Rethinking life & death*, s. 167-168.

bylo zvykem před pitvou zvířeti proříznout hlasivky.⁴² Descartes z vědců odebral pochyby nad morálností jejich konání. To, že zvíře reaguje na bolest, je jen výsledek stlačení určitého bodu, který vyvolá určitou reakci, ale zvíře samo dle něj bolest necítí.⁴³ Sám Descartes pitval živá zvířata, aby se tak zlepšil v anatomii. Samy pokusy ale ukázaly, nakolik jsou si lidé se zvířaty fyziologicky podobní, což trochu oslabilo hodnověrnost Descartovy teorie, ale stále zbýval velký kus cesty ke změně lidského vnímání zvířat.⁴⁴

Ukázkový příklad antropocentrismu můžeme nalézt u Francise Bacona, který píše, že lidstvo je středem světa a kdybychom člověka ze Země odstranili, zbytek světa by byl úplně ztracen, bez cíle a účelu. Zvířata jsou pro něj součástí přírody, která je nehodna morálních ohledů. Zcela odlišný postoj zaujímal John Locke, který nevycházel jen z náboženských a učených textů, ale zvířata sám pozoroval. Přisuzuje zvířatům schopnosti paměti, abstraktního myšlení a srovnání, pouze v menší míře než u lidí. Ale stejně jako u ostatních myslitelů, co se zabývali morálkou, spatřoval problém v krutém zacházení se zvířaty v tom, že se takové chování může přenést i na lidi, ne v nemorálnosti konání samotného.⁴⁵ David Hume se od Descarta také distancuje a tvrdí, že zvířata mají rozum a myšlení stejně jako lidé, a proto je musíme využívat ohleduplně.⁴⁶

Ohleduplné zacházení se postupně začalo stávat trendem. Teoreticky se nic nezměnilo, člověk má právo zvířata využívat, ale měl by tak činit laskavě a s minimální brutalitou. V 18. století se také obnovil kladný vztah k přírodě jako takové a z lidí se opět stala její součástí. Jean-Jacques Rousseau byl hlavním představitelem tohoto směru. A i on využíval Plutarcha, aby podepřel své argumenty, že požívání masa je nepřirozená a zbytečná a krvavá vražda. Stejně tak Voltaire se snažil bojovat proti dogmatismu svou kritikou „barbarského zvyku živení se masem a krví tvorů stejných jako my“.⁴⁷

Immanuel Kant se zdánlivě nijak neodchyluje od tradice započaté Aristotelem a Descartova dualistického pojetí člověka. Přejímá, že zvířata jsou pouhé prostředky pro

⁴² KOHÁK, E., *Zelená svatozář*, s. 35.

⁴³ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 56; SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 37.

⁴⁴ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 32; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 215-216.

⁴⁵ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 52.

⁴⁶ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 38-39; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 217.

⁴⁷ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 218.

člověka, stejně jako že člověk je bytost dvou světů, první je materiální svět řízený fyzikálními zákony (objekt), tím druhým světem se ale stává svět rozumu, ne ducha (subjekt).⁴⁸ Mají tudíž zvířecí podstatu i racionální rozum. Kvůli tomu, že zvířata nejsou rozumová a sebe-vědomá stvoření, se dle Kanta stávají jen prostředky. Ovšem lidé jako uvažující a sebe-vědomé a autonomní bytosti musí být respektováni jako cíl a hodnota sama o sobě.⁴⁹

Kant připouštěl určité povinnosti člověka ke zvířatům, ale jsou to pouze nepřímé povinnosti vůči lidstvu. Myslel si, že chování ke zvířatům ovlivňuje pozdější chování k lidem stejně jako John Locke a ubližovat zvířeti je stejně morálně špatné jako třeba loupež. Kant podporoval dobré zacházení se zvířetem, které dobře slouží a může se tak jevit jako zastánce práv zvířat, reálně ale stále vnímal zvířata jako prostředky pro člověka a neměl soucit s utrpením zvířat.⁵⁰

Jeremy Bentham, zakladatel utilitarismu, byl prvním velkým zastáncem zvířat, jehož práce dává filozofické podklady dnešním hnutím za práva zvířat. Otočil celou Kantovu argumentaci o rozumu a schopnosti mluvit na základní požadavek cítit bolest.⁵¹ A bolest cítí jak lidé, tak zvířata. Tvrdí, že demarkační čára oddělující zvířata a lidi je morálně neopodstatněná a odsuzoval chápání zvířat jako pouhých věcí. Nebyl ještě proti využívání zvířat k lidským účelům, ale byl proti jejich týrání. Ale byl první, kdo označil nadvládu člověka za tyranii, spíš než vládu.⁵²

Tento intelektuální posun se projevil v 19. století snahou o přijetí zákonů proti svévolné krutosti na zvířatech ve Velké Británii. Jedná se ale hlavně o zákazy krutých sportů, jako je štvání býka smečkou psů či špatné zacházení s koňmi. Snahy Richarda Martina se však setkaly pouze s výsměchem ze strany politiků i veřejnosti. Zákon, který ale prosazen byl, se týkal špatného zacházení se zvířaty, která byla něčím majetkem, a porušení takového zákona bylo pokládáno za přestupek. Martin ale zákon musel podat tak, že jde vlastně o ochranu majetku a ne zvířat. Když byl přijat, vytvořil si společnost,

⁴⁸ NOVOTNÝ, Z., *Antropocentrismus v evropské filosofii*, s. 91-92.

⁴⁹ SINGER, P., *Rethinking life & death*, s. 168-169; POTTER, N., *Kant on Duties to Animals*, s. 299.

⁵⁰ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 39-40; POTTER, N., *Kant on Duties to Animals*, s. 299; REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 52.

⁵¹ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 56.

⁵² MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 40; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 218-219.

kteřá shromařřovala důkazní materiál a poté zahajovala soudní řízení. Tím vznikla první organizace za ochranu práv zvířat.⁵³

Lidský pocit výjimečnosti pak reálně ohrozil až Darwin, který si pár let po schválení tohoto zákona napsal do deníku: „Člověk se ve své nevědomosti považuje za vynikající dílo bořího zásahu. Je skromněřší, a já si myslím, že pravdivé, tvrdit, že člověk vznikl ze zvířat.“⁵⁴ Uběhlo ještě 20 let, než vyšel na světlo se svou teorií, že člověk pochází z opice a pravděpodobně patří do stejného rodu a že člověk není nic než zvíře a má tím pádem stejný původ jako ostatní živočichové. Darwin ve své knize *O původu člověka* tvrdí, že naše schopnost rozumu a lásky můžeme nalézt už u zvířat. Tímto dílem se Darwin dostal do přímého rozporu s knihou *Genesis* a vším, co z ní vychází. Ale zároveň se tím Darwinovi podařilo překlenout propast, která byla vytvořena náboženstvím a filozofií v minulosti. Etický aspekt však zůstal nedotčen, jelikož Darwin tvrdí, že právě smysl pro morálku se nachází pouze u člověka, ale tvrdil, že kdyby se zvířata vyvinula do míry, do jaké člověk, také by se u nich objevil.⁵⁵

Hlavní Darwinův přínos byl ale v tom, že teorie, kterou se Jeremy Bentham snažil obhájit na základě vlastních pozorování, Darwin opřel o vědecké poznatky a ucelenou koncepci. Změnil vnímání lidí tím, že hledal podobnosti se zvířaty spíše než rozdíly a jeho myřlenky tak měly vliv na vznik prvních zákonů na ochranu zvířat po celém světě. Autoři knihy *Ochrana zvířat v právu* tvrdí, že zastánci zvířat vnímají Darwina jako největří osobnost od Galilea a Koperníka, kteří zbořili představu, že lidský svět je ve středu vesmíru, kolem něhož se vše točí, ale ukázali, že je jen kolečko ve vesmírném stroji. Darwin zbořil další obrovskou představu a to, že je člověk ve středu života na Zemi.⁵⁶

Jeden z posledních hřebíčků do rakve vládnoucího antropocentrismu bylo zjiřtění, že náš kořistnický přístup k planetě má následky a že škoda, kterou pácháme na Zemi a ekosystému v důsledku ohrořuje i člověka. Velký vliv měl článek *Historické kořeny naší ekologické krize*, kde Lynn White vysledoval původ ekologické krize k západnímu způsobu myřlení a křesřanství, které vnímá přírodu jako předmět

⁵³ KOHÁK, E., *Zelená svatozář*, s. 40; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 219-220.

⁵⁴ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 220.

⁵⁵ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 41; SINGER, P., *Rethinking life & death*, s. 169-172.

⁵⁶ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 42.

k podmanění a člověka vyčleňuje v dualistickém pojetí člověk - příroda.⁵⁷ Označuje křesťanství za nejantropocentričtější náboženství na světě a vyžaduje demokracii pro všechna Boží stvoření. Nutný důsledek tohoto přístupu je boj za lepší zacházení se zvířaty a jejich práva. V 70. letech Richard Ryder zavedl pojem speciesismus, jako diskriminaci a využívání jistých zvířecích druhů na základě předpokladu lidské nadřazenosti. Paralela s rasismem je zjevná.⁵⁸

2.1.2 Ekvivalence s bojem za rovnoprávnost u lidí

Lidé za posledních pár století překonali značné množství předsudků s cílem nastolit rovnost. Klasickým příkladem jsou tzv. Black Liberation movements, které požadovaly rovnoprávnost pro černochoy v Americe a dožadovaly se zrušení předsudků a diskriminace, která degradovala občany černé pleti na „nižší“ kategorii člověka a tvrdila, že rasa souvisí s právy člověka.⁵⁹ Toto hnutí mělo obrovský úspěch a inspirovalo mnoho dalších minorit, aby volaly po svých právech. Ať už se jedná o národnostní nebo sexuální menšiny. Překvapivé bylo, když se k podobným hnutím přidala majorita, ženy. Tehdy si lidé mysleli, že tím to končí, že diskriminace na základě pohlaví je konečná fáze vývoje rovnoprávnosti. Jenže tím mysleli rovnoprávnost mezi členy lidské rasy. Ale žádná diskriminace není člověku zjevná, dokud na ni někdo neupozorní. A i potom je její překonání velmi obtížné, protože často vyvrací to, co byl člověk učen celý život a bral za „přirozené“.⁶⁰

Téma boje za práva zvířat není až tak novodobé, jak by se mohlo zdát. Když se v 18. století začalo mluvit o právech žen a Mary Wollstonecraftová, předchůdkyně pozdějších feministek, vydala svou publikaci *Ospravedlnění ženských práv*, nedlouho poté byla vydána satirická parodie s názvem *Ospravedlnění práv zvířat*. Představa, že by měly ženy mít nějaká práva Thomasi Taylorovi, významném cambridgeském filozofovi, přišla stejně absurdní, jako že by měla mít práva zvířata, jako jsou psi, kočky nebo koně.⁶¹

⁵⁷ SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 34.

⁵⁸ SINGER, P., *Practical ethics*, s. 16-17; SINGER, P., *Rethinking life & death*, s. 172-173.

⁵⁹ REGAN, T., *Animal Rights and Environmental Ethics*, s. 118.

⁶⁰ SINGER, P., *All animals are equal*, s. 103.

⁶¹ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 7; SINGER, P., *All animals are equal*, s. 103-104; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 17.

Problém zde vězí v tom nesoustřeďovat se v otázce práv na rozdílnosti, jak to udělal Thomas Taylor ve své satíře – třeba pes by neměl mít právo volit, protože nechápe koncept voleb, na rozdíl od mužů a žen – ale na to, co jsou základní práva, která by se měla vztahovat i na zvířata a jaká práva jsou pro ně vlastně smysluplná. K tomu je nutné shodné chápání všech zúčastněných skupin, mužů, žen a zvířat. Stejně chápání neznamena nutně stejný přístup či stejná práva pro všechny do důsledku.⁶²

Podle Singera je nutné jít až k jádru samotné rovnoprávnosti a dostat se až k myšlence, že základní práva rovnosti by se měla týkat i zvířat. Argumentuje tím, že pokud nesouhlasíme s rasovou a pohlavní nerovností, stejně tak musíme nesouhlasit i s tou druhovou, jinak jsme pokrytci. K tomu je ale nutné nejdříve obhájit morální špatnost rasismu a sexismu.⁶³ To, že jsou lidé různí, je nepopiratelný fakt.⁶⁴ Liší se postavením, prostředky, schopnostmi v nejrůznějších věcech, vzhledem, morálními vlastnostmi, emoční vyspělostí či mírou schopností prožívat bolest a uspokojení. A pokud bychom se v mravní otázce rovnosti soustředili na tyto aspekty, nikdy bychom nemohli přiznat rovnost všem lidem. Proto je vhodnější přístup soustředit se na aspekty, které jsou nutně společné všem.⁶⁵

Problém s rasismem a sexismem je takový, že svá tvrzení zakládají na biologických faktorech. A na základě toho pak ospravedlňují odlišné zacházení. Často se ale ukazuje, že důležité rozdílnosti jsou dány převážně sociálními aspekty, jako jsou výchova a role ve společnosti. Singer ale tvrdí, že je irelevantní, zda jde o biologicky či sociálně podmíněné rozdíly. Inteligence, morální vlastnosti, fyzická síla či jiné vlastnosti nesouvisí s požadavkem rovnosti. Singer se zde inspiroval Jeremy Benthamem, který do své etiky zasazuje princip demokracie a utilitarismu. Je třeba brát ohled na zájmy každé jednotlivé bytosti. Benthamovým předpokladem je, že každá bytost má jeden hlas, nikdo nemá víc než jeden a všechny mají stejnou váhu.⁶⁶ Regan v tomto volí jiný argument, kdy s rovností nutně spojuje i právo na respekt, které je také společné jak lidem, tak zvířatům ve stejné míře.⁶⁷

⁶² REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 27; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 18.

⁶³ KOHÁK, E., *Zelená svatozář*, s. 36.

⁶⁴ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 27.

⁶⁵ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 18-19; SINGER, P., *Practical ethics*, s. 17-18.

⁶⁶ KOHÁK, E., *Svoboda, svědomí, soužití*, s. 148.

⁶⁷ REGAN, T., *Animal Rights and Environmental Ethics*, s. 119; SINGER, P., *All animals are equal*, s. 106; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 20-21.

Druhá nadřazenost je podle Singera stejně reálná jako ta rasová či pohlavní. Všechny argumenty, které můžeme vznést proti rasismu či sexismu se dají aplikovat i na speciesismus. Hodně lidí přijalo myšlenky rovnosti mezi lidmi, ale nenapadlo je, že by měli zajít ještě dál. Jeremy Bentham ale ve své době, kdy v Americe otroctví kvetlo, napsal stať, v níž tvrdí, že stejně jako barva kůže není důvodem k nadvládě nad takovou bytostí, není adekvátním důvodem ani počet nohou, chlupatá kůže či ocas. Základní východisko proto je, že nezáleží na schopnosti myslet či mluvit, ale na schopnosti trpět, která je společná všemu živému.⁶⁸ Do té doby vládlo přesvědčení, že novorozenci či afričtí otroci cítí bolest méně či vůbec než bílí Evropani, čímž se ospravedlňovalo kruté zacházení s nimi, či operace bez anestezie.⁶⁹

Singer celý tento koncept přebírá, protože se s Benthamem shoduje na tom, že inteligence a kognitivní funkce či mluva není adekvátní kritérium pro morální zacházení. Schopnost radovat se a trpět je nezbytná pro to, aby měl jedinec zájmy. Dle Singera kámen nemůže trpět, a tudíž mu nezáleží na tom, zda je odkopnut z cesty, na rozdíl třeba od myši. Minimální zájem je netrpět, a myš takový zájem určitě má.⁷⁰

2.2 Zvíře jako prostředek pro člověka

Filozofovat nad zvířecím utrpením je intelektuálně zajímavé, ale lidi obvykle nemají představu, co to vlastně reálně znamená. Pro většinu rozumných lidí je automatické, že nekopou do myši, která jim stojí v cestě nebo že týrání psa je špatné. Málokdo už si ale uvědomuje, že masové týrání zvířat probíhá v neskutečném množství každý den za zavřenými dveřmi a na rozdíl od kopání a týrání psa je to naprosto legální. Řeč je samozřejmě o zvířatech, která má člověk ke svému užitku.

Už dávno nežijeme v době, kdy má jedna rodina jednu krávu, o kterou se pečlivě stará, protože je pro ni výhodné, aby žila dlouho. Z jedné krávy jich je miliarda a žijí jen tak dlouho, aby stačily vyrůst do jateční váhy. Všechno je byznys. Stejně tak je zacházeno se zvířaty k nejrůznějším účelům používaným všude po světě. Řeč je o velkochovech, testování na zvířatech, chovu zvířat pro kožešiny či zábavním průmyslu jakým jsou cirkusy, zoologické zahrady či zábavné show se cvičenými zvířaty. Zde si

⁶⁸ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 22-23.

⁶⁹ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 56.

⁷⁰ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 23.

ale budeme současný kulturou podmíněný vztah ke zvířatům demonstrovat na velkochovech, protože je to týrání zvířat v nejrozsáhlejším měřítku a většina z nás se na tom aktivně podílí svým jídelníčkem.

„Všude, kde je zvíře nějak nuceno sloužit člověku, musí mít každý z nás na paměti utrpení, které zvíře kvůli nám snáší. Nikdo z nás nesmí dopustit žádnou bolest, pro kterou není ospravedlnění, pokud jí jen může zabránit. ... Nikdo nesmí zavírat oči a myslet si, že utrpení, od něhož se odvrátil, vlastně neexistuje. Ať si nikdo neulehčuje břímě odpovědnosti!“⁷¹

2.2.1 Problematika množství a tím pádem podmínek

Průmyslové velkochovy hospodářských zvířat se začaly šířit v USA po I. světové válce a v Evropě po II. v návaznosti na zvyšování životního stylu a tím i změnu stravovacích návyků, díky nimž se značně zvýšila poptávka po živočišných produktech. Tento trend i dnes raketově vzrůstá. Mezi lety 1961-2005 se světová spotřeba kuřecího masa zečtyřnásobila a vepřového masa zdvojnásobila, podobně na tom jsou mléčné výrobky a vejce. Konkrétně v České Republice konzumace drůbežního masa stoupla z průměrné roční spotřeby 13,6 kg na osobu v roce 1990 na 25 kg na osobu v roce 2004, což je více, než činí průměr v EU. Zvyšování spotřeby logicky vytváří tlak na zintenzivnění chovů těchto zvířat.⁷²

„Velkochovy (též industriální farmy) byly zřizovány podle stejných principů jako kterékoli jiné továrny, podle ekonomického klíče: se zvyšováním počtu zvířat se snižují náklady na jednotku (jednotlivé zvíře) a tím se zvyšuje zisk podnikatele.“⁷³

Někteří karnisté argumentují, že problém není v požívání masa jako takovém, ale v tom, že z důvodu obrovské spotřeby jsou podmínky ve velkochovech strašné, a že řešením je volný výběh jak pro kuřata, tak pro krávy. Na to se dá odpovědět, že to sice sníží utrpení, ale zvířata se nakonec dostanou na stejná jatka, kde budou nehumánně popravena stejně jako ta z velkochovů. A velkochovy jsou v současné době jasně převažujícím způsobem chovu zvířat pro jídlo, jenže čím větší množství, tím horší

⁷¹ SCHWEITZER, A., *Etika úcty k životu*, s. 27.

⁷² MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 48-49.

⁷³ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 49.

podmínky pro zvíře. Podmínky ve velkochovech nejsou ke zvířatům kruté záměrně, problém je prostě v tom, že efektivita a výtěžek má vyšší prioritu.⁷⁴

Postupem času se živočišnému průmyslu podařilo dostat minimálně jeden zvířecí produkt do každého jídla, které jíme. Na rozdíl od našich předků maso snídáme, obědváme i večeříme. 3x denně 7 dní v týdnu. Mnoho lidí si proto vůbec nedokáže představit, co by jedli, kdyby vyřadili všechny živočišné produkty. Agrobiznis je jedním z nejvýdělečnějších průmyslů současnosti, jen ve Spojených státech se nachází dvakrát tolik hospodářských zvířat, než je lidí na celém světě.⁷⁵

Pro Singera jsou velkochovy největším vykořisťováním a cíleným vyvražďováním jiného druhu, který kdy na zemi existoval a podílí se na tom každý jednotlivý člověk, který za takový produkt platí. To, co si ale lidé kupují v obchodech, je tak vzdáleno od toho z čeho vzešlo a celý proces je záměrně tak důkladně ukryt lidským zrakům, že se nemůžeme divit tomu obrovskému odcizení, ke kterému v lidech dochází. Lidé při konzumaci hovězího nechtějí myslet na to, že se jedná o mrtvé zvíře, raději se soustředí na chuť a vůni, protože jinak by se cítili nepříjemně.⁷⁶ Obzvláště lidé z měst v dnešní době často viděli třeba krávu maximálně v televizi.⁷⁷ Když už se nějaký záběr nebo informace o tom, jak se maso vyrábí, dostane na veřejnost, je to dílem aktivistů a bojovníků za práva zvířat a lidé se od takových věcí vždy raději drží dál, protože nemají rádi „extrémisty“. Singer argumentuje i tím, že velkofarmy, jak se velkochovům říká v angličtině, nemají s farmami pranic společného, což ale lidé nevědí. Myslí si, že tam mají zvířata spokojený život na venkově, protože nemusí řešit existenční problémy, a pak jsou jen odvezena na bezbolestnou porážku.⁷⁸

2.3 Velkochovy – Praxe

Tuto představu Singer následně uvádí na pravou míru. Velkochovy nevlastní venkovští farmáři ale korporace a těm jde hlavně o zisk. Velkochovy fungují jako jakákoli jiná továrna, maximální zisk za minimální náklady. Živočišný průmysl je hlavně byznys. Zvíře je jen věc – mechanismus, který mění levné krmivo na výnosné

⁷⁴ ROBBINS, J., *Foreword*, s. 8.

⁷⁵ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 37-38.

⁷⁶ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 15.

⁷⁷ REGAN, T., *Empty cages*, s. 88.

⁷⁸ ROBBINS, J., *Foreword*, s. 8; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 107-108.

maso. A používá se cokoli, co tento proces „zefektivní“. Krutost je zohledňována tam, kde to škodí ziskům, například bití se na svalech projeví, ale tam, kde zisky neohrožuje, se zájmy zvířat neřeší. Zvířata tak často prožijí celý svůj život, aniž by měla šanci uspokojit své nejzákladnější potřeby a touhy.⁷⁹ Tohle všechno se děje v přísně izolovaném prostředí, kam se člověk jen tak běžně nedostane. Chovatelé nechtějí, aby lidé věděli, jak je vychováváno a zabíjeno jejich jídlo, protože lidé mají přirozeně zvířata rádi a soucítí s nimi, což ohrožuje zisky chovatelů.⁸⁰

Kvůli ziskům jsou také zvířata chována uvnitř, žádné louky. Tím se zvýší množství zvířat, na něž dohlíží jen pár lidí. Stovky místo desítek, v případě kuřat stovky tisíc. Což by bylo ve venkovních podmínkách nemožné. Dalším důležitým bodem je to, že zvířata se od narození musí dostat na pulty v co nejkratším čase. Čímž přichází na řadu opatření, která zvířatům brání v pohybu, nutí zvířata více jíst zvyšováním jejich apetitu, aby snědla víc než v přírodě a přidávají se jim do jídla růstové hormony. Cílem je co největší nárůst hmotnosti v co nejkratším čase. Farmáři, kteří se k tomuhle nesníží, nejsou konkurenceschopní. Regan to definuje slovy, agrobyznys nahradil agrikulturu.⁸¹

2.3.1 Kuřecí

První zvíře, které se začalo pěstovat ve velkém, byla drůbež, která se využívá na vejce a maso. Nejedná se ovšem jen o kuřata, ale i o kachny, husy, krůty a další ptáky, kuřata ale bezkonkurenčně převažují. Základní krok bylo jejich uzavření do hal velkochovů, což je nízká, dlouhá budova bez oken, obvykle na zem, kdy podlaha není téměř vidět. Voda a krmivo jsou automaticky přiváděny ze stropu a kontroluje se každý aspekt dle rad odborníků, aby kuřata rostla rychleji, za minimální spotřeby krmiva. Nedostatek prostoru a nemožnost pohybu k vybití energie a nemožnost přirozeného chování, pak způsobuje výbuchy agresivity a frustrace, kdy si ptáci vytrhávají peří, klovou se a občas se i navzájem zabíjí a žerou. Toto chování je ale jen důsledkem stresu z prostředí a nemožnosti se přirozeně projevovat. Kuřata jsou velmi sociální a vnímají tvorové, stejně jako třeba kočky vyhledávají mazlení a hru, jakmile mají s někým emocionální pouto a stejně jako psi vytváří společenskou hierarchii, která se uplatňuje třeba při krmení. Stabilní hejno může mít až okolo devadesáti členů, kdy každý zná

⁷⁹ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 9, 12; REGAN, T., *Empty cages*, s. 93; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 108-109.

⁸⁰ ROBBINS, J., *Foreword*, s. 8.

⁸¹ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 12.

svou pozici a pozici všech vůči němu. Při vyjasňování míst na malých farmách může docházet k rozeprám, ale nikdy to není patologická agrese, kterou farmáři ve velkochovech překřtili termínem „zlozvyk“.⁸²

„Vytrhávání peří a kanibalismus se snadno stává vážným zlozvykem u ptáků, kteří žijí v krajních podmínkách. Výsledkem je nižší produktivita a ztráta zisku. Ptáci se začnou nudit a vytrhávat vyčnívající části opeření ostatních... Zahálka a nuda jsou původními příčinami zlozvyků, přispívá k nim i přeplněné a přetopené ustájení.“⁸³

Farmáři mají tím pádem dilema ohledně snížení zisku agresivním chováním kuřat nebo snížení zisku zmenšením počtu. A tak vymýšlejí nepřirozené metody jako je kauterizace - odstranění zobáků pomocí přístroje na principu gilotiny s rozžhavenou čepelí, které se provádí čerstvě po narození.⁸⁴ Často vzniká nedokonalý řez a poranění. Nemluvě o tom, že takový zákrok je velice bolestivý a bolest je často trvalá.⁸⁵ Na poškozené tkáni pak vznikají výrůstky, neuromy, které stejně jako v případě amputovaných končetin u člověka vytvářejí akutní i chronické bolesti.⁸⁶

Dalším vážným problémem ve velkochovech je péče. V menších chovech vezme farmář agresivního, poraněného či nemocného ptáka do karantény a postará se o něj, dnes jeden člověk dohlíží na desítky tisíc ptáků a mrtví práci se odebírají jen jednou denně, což může vést k závažným hrozbám pro veřejné zdraví, nemoci se totiž v prostředí velkochovů šíří neuvěřitelnou rychlostí. Jelikož haly jsou bez oken a s umělou ventilací, jakákoliv porucha či výpadek elektřiny může mít katastrofální následky. Kuřata ale umírají i z dalších důvodů a velký vliv na to má i genetické šlechtění, kterému jsou kuřata podrobena.⁸⁷ Kuřata jsou v současné době až dvakrát těžší při jateční váze než jejich předkové, kostry mají ale stejné.⁸⁸ To mimo jiné způsobuje i deformace, zlomené kosti, mrzačení, a značné kardiovaskulární poruchy, díky nimž jsou pak postižení jedinci s nejhrošími poškozeními utraceni, počty

⁸² JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 54; ROBBINS, J., *Foreword*, s. 8; MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 50; REGAN, T., *Empty cages*, s. 96; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 110-111.

⁸³ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 112.

⁸⁴ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 54.

⁸⁵ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 130.

⁸⁶ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 50; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 112-114.

⁸⁷ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 131.

⁸⁸ REGAN, T., *Empty cages*, s. 96.

zmrzačených zvířat jsou ale daleko vyšší. Může za to šlechtění v kombinaci s požadavky na rychlý růst. Chovatelé jim dávají krmivo plné růstových hormonů.⁸⁹ Přeshlechtěné druhy kuřat pak trpívají chronickými bolestmi celý život, který trvá 6-7 týdnů, přičemž život slepice je 12-15 let.⁹⁰

Dalším problémem jsou jedovaté podmínky, kdy ptáci žijí ve vlastních výkalech, stav vzduchu je hrozný a poškozuje jim plíce a oči. V některých případech způsobuje slepotu. Lidé pracující ve stejném prostředí si stěžují na pálení očí, kašel až astma. Na což vědci zareagovali upozorněním, že by lidé v tomto prostředí měli trávit co nejméně času a používat respirační masku. Kuřata pak trpí vředy na pařátech a puchýři na hrudníku, což ovšem farmářům nevadí, jelikož pařáty se uříznou na jatkách. Stejně jako jsou ptáci ve stresu po celou dobu vývoje, to nejhorší je čeká. Dveře haly se otevrou a pracovníci je pochytají a za nohy vynesou ven, kde je nappou ve velkém počtu do přepravek, v nichž kuřata čeká cesta na porážku. To trvá několik hodin, kdy jsou bez vody i jídla. Pak se vyloží z přepravek, pověsí za nohy na automatický běžící pás stroje, který jim prořízne hrdla, ponoří je do vařící vody, aby přišla o peří, a často se stává, že jsou kuřata v podstatě uvařena zaživa.⁹¹ Poté jsou jejich těla napumpována chemikáliemi a nakonec skončí v plastových obalech na pultech a v žaludcích lidí, kteří se v myšlenkách ani nepozastaví, čím asi takové kuře musí projít, než se dostane k nim na talíř. A pokud ano, kde se mají dozvědět pravdu, když je snazší uvěřit obecně přijímané a mediálně šířené manipulaci.⁹²

2.3.2 Vejce

Lidé ve městě i na vesnici nejčastěji vnímají slepice jako stroje na vejce. Nosné slepice pak díky tomuto přístupu na tom nejsou o moc lépe než ty na maso. Také přicházejí o zobáky, kvůli riziku kanibalismu, ale jelikož žijí déle, procedura se musí opakovat. Utrpení slepic začíná v podstatě hned po narození. Kuřata se rozdělí na slepice a kohouty, a jelikož kohouti nesnášejí vejce, jsou vyhozeni. Pro chovatele jsou samci prostě odpad, kterého se každý chovatel zbavuje jinak. Buď jsou zaživa rozemletí

⁸⁹ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 54.

⁹⁰ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 50; REGAN, T., *Empty cages*, s. 97; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 114-116.

⁹¹ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 54.

⁹² MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 50; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 116-117.

na krmivo, nebo hození do odpadních pytlů, kde umřou na udušení a dehydrataci.⁹³ Život nosnice je sice delší než slepice chované na maso, ale to opravdu není výhoda. Žijí od 1,5 po 2 roky celý život v kleci. A i ony trpí nepřirozeným prostředím, což ale neznamená, že přicházejí o své instinkty. Singer uvádí příklady a studie, kdy i slepice odchované ve velkochovu po konfrontaci se zemí a slámou okamžitě začaly budovat hnízda. Žádná by si dobrovolně nevybrala snášet v kleci, které jsou postavené na sebe, mají sešikmenou podlahu a neumožňují přirozené chování slepic ani soukromí, které ke snášení potřebují. Slepice nemají nohy uzpůsobeny na dlouhodobý pobyt v kleci, a tak u nich dochází ke značnému poškození. Péče o slepice obnáší obvykle pouze zkontrolovat, zda automatické krmičky a dodávání vody funguje a zda žádná neuhynula. Jakmile slepice dojde za svůj produkční vrchol, končí na stejném místě jako její kolegyně chované na maso. Jen je z ní jiný druh produktu.⁹⁴

Od roku 2012 u nás platí zákaz bateriových klecí a mění se na tzv. klece obohacené. Ale jedná se v podstatě jen o to, že mají nosnice o trochu víc místa a místo vyhrazené na snášení, které je ale stejně společné všem sedmi slepicím v kleci.⁹⁵ Většina snah o zlepšení stavu slepic ale nefunguje a ochránci zvířat letos lobují za úplné zrušení klecových chovů jako takových.

2.3.3 Vepřové

Prase je bezpochyby jedno z nejchytřejších zvířat, chytřejší, než pes či kůň. A vysoká inteligence s sebou nese i vysokou citlivost. Argument Petera Singera je takový, že i když by se každé citlivé bytosti mělo dostat stejného zájmu, zvířata s rozdílnou inteligencí a schopnostmi mají rozdílné požadavky. Všechna zvířata mají ale zájem na pohodlí, přirozených vztazích ve skupině a uplatňování svých instinktů jako je rytí v zemi a stavba hnízd. Stejně jako slepice si i prasnice vyrábí hnízdo, které staví ve společném obytném prostoru a přizpůsobuje ho okolním podmínkám třeba stavbou zdi proti větru. Současně buduje co nejširší výhled kvůli nepřítelům a hnízda jsou zároveň vzdálené od krmiva a prasnice chodí vylučovat minimálně 7 metrů daleko. Porodní hnízdo si pak staví mimo společné prostory a má všechny stěny vysoké, aby měla samice klid. Selátka pak tohle hnízdo opouštějí po pěti dnech. Zároveň se často dvě

⁹³ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 58.

⁹⁴ REGAN, T., *Empty cages*, s. 97; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 118-130.

⁹⁵ Vyhláška č. 208/2004 Sb. § 7.

prasnice po porodu spojí a společně pečují o mladé. Stejně tak mladí vepři vytváří uskupení, kdy pozorují starší jedince a učí se od nich. Veškeré tohle přirozené chování je ale ve velkochovu znemožňováno.⁹⁶

Podobně jako slepice se i prasata nudí v nepřirozeném prostředí a vytváří si zlozvyky. Dnes už by mělo být u nás standardem, že by prasata měla mít přístup k manipulovatelným materiálům na tzv. etologické aktivity jako je seno, sláma dřevo, piliny, houbový kompost, rašelina nebo směsi takových materiálů, které neohrožují zdraví zvířat. Zároveň by prasnice měly mít neustále čerstvou podestýlku.⁹⁷ To je ale ideální případ.

Dalším problémem je vzduch plný čpavku, který zvířatům doslova rozežírá plíce, a rošty v podlaze, které jim zneprůjemňují stání a způsobují vážné poškození kopyt a nohou. Výjimkou není ani rakovina, cysty či otoky a další poškození z prostředí. Pro chovatele bolesti a deformace nohou není problém, jelikož jsou placeni za maso, ne za zdravé nohy, jak uvádí Singer. Jednoduchým řešením je prasata z tohoto prostředí odvézt. Jeden chovatel to udělal a pak popisoval změny na zdraví prasat, které byly značné. Od zauzlovaných střev přes odřeniny po chromost. Ale bohužel málo prasatům se dostane takový luxus jako venkovní výběh. Trend je zcela opačný, už malá selátka jsou po 28 dnech strčena do izolace, maso je pak křehčí a samozřejmě rychleji přibývají na váze. Důsledkem toho také je, že prasnice dříve přestává kojit, čímž je zase schopná oplození, čehož se taky okamžitě využívá. Tento cyklus se opakuje stále dokola asi po čtyři roky, čímž se z prasnic stávají stroje na selata. Selata jsou v přírodě kojena tři měsíce, tady je tomu maximálně jeden týden. To, že jsou selata takto odtržena od matky, způsobuje úzkostné stavy a zanechává psychické jizvy jak na selatech, tak na jejich matce.⁹⁸

2.3.4 Mléko

Jelikož odebírat mateřské mléko od krávy v principu nevyžaduje ublížení krávy, mnoho lidí si myslí, že mléčné produkty jsou produkovány přirozeně bez utrpení (tzv.

⁹⁶ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 50; REGAN, T., *Empty cages*, s. 94-95; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 131.

⁹⁷ Vyhláška č. 208/2004 Sb. § 3 odst. 9 a 15.

⁹⁸ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 51; REGAN, T., *Empty cages*, s. 94-95; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 132-137.

„cruelty-free“), jenže i zde funguje masová výroba a ta nemá s přirozeností nic společného.⁹⁹ Krávy z mléčného průmyslu nikdy neviděly louku a produkují mléko téměř nepřetržitě, jelikož jsou každý rok uměle oplodňovány. Mláďata jsou odebrána od matky téměř okamžitě, což je traumatizující zkušenost a krávy nařikají i několik dní poté. Jsou to emocionální a sociální stvoření a mají spoustu zvuků a gest ke komunikaci a v přirozeném prostředí si vytváří dlouhotrvající přátelství. Některá telata jsou po odebrání od matky živena náhražkou mléka z proteinu a kostní moučky a hned jak to půjde, budou oplodněna a stanou se z nich nové dojnice. Díky tomu nemohou uplatňovat své přirozené instinkty, kterými jsou sání mléka od matky, spásání a žvýkání trávy a hraní si s ostatními. Ostatní telata (samci) budou prodána a chována ve výkrmnách na hovězí maso. Zbytek se prodá výrobcům telecího.¹⁰⁰ Dojnice se pak chovají v přísně kontrolovaném prostředí na betonové podlaze, která způsobuje mnoho problémů nohám krav i přes vrstvu podestýlky.¹⁰¹ Dostávají přesné dávky potravy s hormony a regulována je i přesná teplota pro maximalizaci produkce mléka. To vede k infekcím vemene, které se léčí antibiotiky, ale s odebíráním mléka se nepřestává a antibiotika i s hnisem se pak mohou dostat do mléka, které lidé konzumují.¹⁰² Kráva je znovu oplodněna, mládě je jí odebráno po pár hodinách a poté se dojí dvakrát až třikrát denně po dobu deseti měsíců. Ve čtvrtém měsíci je pak zase uměle oplodněna, ale dojí se dál, dokud to jde. Tento cyklus trvá „jen“ 5 let, ačkoli se krávy přirozeně dožívají až 25 let, protože kráva je tím tak vyčerpaná, že ji raději pošlou na jatka, kde se z ní stane mleté maso na hamburger či krmivo pro psy.¹⁰³

2.3.5 Hovězí

Na rozdíl od ostatních zvířat chovaných ve velkochovech vidíme krávy na maso občas na loukách, ale většina z nich na louce stráví jen půl roku a pak jsou převezeny do výkrmů, kde je krmí chemicky ošetřenou kukuřicí a obilovinami, které by dohromady několikrát nasýtily všechny lidi na světě. Bekoff uvádí, že jen ve Spojených státech zvířata zkonzumují množství potravy, které by nasýtilo přes miliardu lidí.¹⁰⁴ Po šesti až

⁹⁹ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 60.

¹⁰⁰ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 130.

¹⁰¹ REGAN, T., *Empty cages*, s. 98.

¹⁰² BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 131.

¹⁰³ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 49 a 60-61; MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 51; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 146-148.

¹⁰⁴ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 132.

osmi měsících krávy končí na jatkách. Výkrmny jsou na tom co do „ubytování“ zvířat asi nejlépe. Zvířata se nechovají odděleně a mohou se volně procházet v prostoru, zato se jim ale uřezávají rohy, což je velmi citlivá rohovina plná nervů, která zůstává bolestivá a citlivá dlouho poté a samci se kastrují, oba výkony se provádějí bez jakékoli anestezie.¹⁰⁵ Problémem je stejně jako v předcházejících případech nuda. A když jsou venku, tak i počasí. V létě se není kam schovat před horkem a v zimě před mrazem. U nás se to řeší stájemi, kde jsou zvířata namačkaná. Nejhorší jsou ale desítky hodin dlouhé převozy a čekání, kde jsou zvířata namačkaná bez vody a jídla a vystavena počasí.¹⁰⁶

Trendům velkochovů se ovšem neubrání ani jiná odvětví zvířecí produkce, králci, ovce a stejně tak farmy na kožešinu pracují s klecovými prostory, v nichž drží zvířata. V ČR už platí zákon zakazující kožešinové farmy, podle kterého byly poslední kožešinové farmy zrušeny do 31. 1. 2019: „*Zakazuje se chov a usmrcování zvířat výhradně nebo převážně za účelem získání kožešin.*“¹⁰⁷ A mnoho organizací se snaží zvýšit povědomí o tom, co se děje za zavřenými dveřmi skryto očím konzumentů.

Problém ale neleží v intenzivním chovu, leží v našem přístupu ke zvířatům. Pohled na zvířata se utvářel staletí ruku v ruce s antropocentrickým přístupem a smyčka se stahovala nad hospodářskými zvířaty víc a víc až skončila jako pouhé věci, nástroj. Peter Singer se dále pouští i do detailních rozborů metod zabíjení na jatkách a jejich nefunkčnosti, co do definice bezbolestného, „humánního“ zabití, ale k účelům demonstrování zde postačí jen krátký odstavec z *Ochrany zvířat v právu*, Tom Regan ovšem podotýká, že navštívit jatka by měl za život každý, jelikož je to nezapomenutelný zážitek.¹⁰⁸

„Vysoké počty poražených zvířat a praktiky používané na jatkách vedou k závažným nedostatkům při usmrcování zvířat (např. špatné zacházení se zvířaty

¹⁰⁵ REGAN, T., *Empty cages*, s. 98.

¹⁰⁶ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 51; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 149-151.

¹⁰⁷ Zákon č. 246/1992 Sb. § 5 odst. 7

¹⁰⁸ REGAN, T., *Empty cages*, s. 99.

*čekajícími na porážku, dlouhé čekací doby, nedostatečné omráčení, nabytí vědomí při vykrvování apod.), které mohou zvířatům působit značnou bolest, utrpení a stres.*¹⁰⁹

2.4 Východiska

Pro Singera je řešením celé téhle situace osobní přístup a kromě šíření informací a lobování u politiků i to, aby konzumenti přestali svými penězi tento průmysl platit. Aneb přestat kupovat a jíst maso a produkty z něj, jako uzenina atd.¹¹⁰ Je ale s podivem, že Singer apeluje na lidi, aby se stali vegetariány, když on sám explicitně ukazuje, že tvorové, kteří jsou určeni na maso, se mají ve výsledku lépe než ti z vaječného a mlékárenského průmyslu, už jen proto, že jejich utrpení trvá kratší dobu. Kdyby aplikoval své vlastní argumenty a podklady v plné míře, musel by nutně dojít k tomu, že jediné řešení je stát se veganem a nepodílet se tak na žádném aspektu využívání zvířat. Ať jde o jídlo, zábavu, jako jsou zoo či cirkusy se zvířaty nebo o oblečení či o kosmetiku testovanou na zvířatech.

Ze Singerovy filozofie totiž vyplývá, že Singerův cíl není zastavit využívání zvířat, ale jen zmenšit utrpení, které zvířata prožívají. Podle Singera je v pořádku, že člověk užívá zvířat ke své potřebě, což se zdá být velmi paradoxní vzhledem k tomu, jakou práci si dal s argumentací proti antropocentrismu, když nestojí proti jeho základní myšlence, že člověk má právo využívat zvířata. Singer několikrát uvedl, že jeho cíl jsou malé farmy s výběhy, kde zvířata žijí šťastné životy bez bolesti.¹¹¹

Celá tato problematika ilustruje základní konflikt mezi dvěma přístupy v boji za práva zvířat. Peter Singer je zastánce welfare přístupu (překládaný jako životní pohoda zvířat), jehož cílem je zlepšit podmínky pro zvířata. V přímé opozici je tzv. abolicionistický přístup bojovníků za práva zvířat, který prosazuje Tom Regan, a to je zrušení všech forem využívání zvířat. Zatímco přístup Singera nevyžaduje nezbytně ani vegetariánství, jde jen o to brát takové produkty z patřičných chovů, Reganův a zde i Francionův přístup je striktně veganský.¹¹²

¹⁰⁹ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 51. Dokumenty Earthlings či Dominion.

¹¹⁰ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 177.

¹¹¹ FRANCIONE, Gary L., *Peter Singer: „Oh my god, these vegans...“*

¹¹² BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 88; REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 1.

Mnoho filozofů včetně Toma Regana a Garyho Franciona, který zastává názor kompletního zrušení využívání zvířat a také tvrdí, že vegetariánství v dnešní době nestačí a že jen veganství skutečně uznává morální hodnotu osobnosti zvířete, kdy jen samo cítění je dostatečným argumentem a není třeba zapojovat poměrování zájmů. Zvíře má dle něj reálné právo na ochranu svých zájmů a využívat zvířata jakýmkoli způsobem není humánní a rozdíly v myslích lidí a zvířat nejsou logicky relevantní pro to, abychom je užívali v experimentech nebo je zabíjeli pro jiné účely. Měli bychom je právně chránit stejně, jako to děláme v případě malých dětí či mentálně postižených jedinců. Francione zastává pozici, že zákony na ochranu zvířat nefungují a není zde nic, co by naznačovalo, že využívání zvířat pro lidský užitek se bude snižovat, i když už je známo, že většina civilizačních chorob vzniká z konzumace živočišných produktů, které jsou zároveň hlavní příčina problémů životního prostředí. Třeba Robert Garner ale uznává Singerovu myšlenku, že i chování zvířat ve výběhu, a ne v hale je pokrok a že i lidé si radši zvolí maso ze „šťastného zvířete.“¹¹³

Regan ale namítá, že žádné využívání zvířat nečiní zvíře šťastné, protože třeba pro mléko se musí teleti krávy omezovat příjem mateřského mléka, aby zbylo na lidi a i kráva na maso je zabita nedobrovolně v mladém věku. Základní argumentem je, jak ospravedlníte smrt zvířete, které nechtělo zemřít? Podle Regana je toto zjevné porušení práva zvířete na život, stejně jako porušení jeho práva na zacházení s respektem, které Regan pro zvířata požaduje.¹¹⁴

Žádoucí je i podotknout, že dnes v moderním světě, kde je vše dostupné po celý rok, není nutné konzumovat takové množství masa. Obzvláště, když už je lékařsky dokázané, že taková strava je nevhodná a zdraví škodlivá a existuje zde neskutečně pestrá, barevná a nutričně vyvážená rostlinná strava, která v sobě zahrnuje kuchyně z celého světa. Protein se dá získat z rostlin, odkud ho stejným způsobem získávají i zvířata.¹¹⁵ Konkrétně se jedná například o oříšky a luštěniny jako jsou třeba sója a fazole.¹¹⁶

¹¹³ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 88; FRANCIONE, Gary L. a Robert GARNER. *The animal rights debate: abolition or regulation*, s. 201-202.

¹¹⁴ REGAN, T., *Empty cages*, s. 106.

¹¹⁵ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 110.

¹¹⁶ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 137; REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 13; REGAN, T., *Empty cages*, s. 106.

Zdánlivým krokem kupředu se zdá být ekologické zemědělství. Česká společnost je ale v tomto aspektu hluboce neinformovaná a bez zájmu. 90% lidí z průzkumu v letech 2010-2011 se nezajímá o to, z jakého typu chovu pochází maso, které kupují a nesledují štítky. Na vině je nedostatečná informovanost o podmínkách chovů, kterou podporují chovatelé tím, že celý proces udržují pod pokličkou a nulový zájem lidí o to se informovat.¹¹⁷ Pro lidi je rozhodující cena. Lepší výsledky byly v průzkumu zaznamenány jen u osob mladšího věku či vyššího vzdělání.¹¹⁸

Velké téma je otázka, co vlastně ospravedlňuje naše chování a masové využívání zvířat. Welfairista Gaverick Matheny, uvádí jako příklad chuť a hned protiargumentuje množstvím náhražek rostlinného původu. To se ale víc hodí jako protiargument k tradici některých jídel a ne k chuti. Když člověk totiž změní jídelníček a začne objevovat, jak je vlastně výběr neživočišných surovin pestrý, změní se mu chuť a je si pak schopen daleko více užívat rozmanitost chutí, které příroda nabízí.¹¹⁹ Navíc nutno podotknout, že v českém prostředí ještě nejsou náhražky tak rozšířené jako třeba v Americe, kde lze najít alternativu opravdu k čemukoli. Otázka ale zní, proč by někdo chtěl náhražky, když může jíst potraviny přímo, bez sekundárního továrního zpracování, které často odebírá důležité živiny a přidává chemické látky. Důležitější je tady ale utilitaristický přístup, který se ptá: Je potěšení, které získáváme z konzumace masa důležitější než utrpení, kterým zvířata prochází, aby se v to maso proměnila? Většina lidí logicky dojde k tomu, že ne.¹²⁰ Regan ale nesouhlasí v tom aspektu, že z jeho zkušenosti je chuť extrémně důležitým aspektem, který je pro řadu lidí primární, a proto odsuzuje Singera, který chuť řadí k triviálním zájmům.¹²¹

Dalším argumentem je zvyk.¹²² Učí nás to od narození a v naší společnosti je to pokládáno za „normální“ a příjemné a kolem masa se točí hodně lidských zvyků.¹²³ Zároveň na hospodářská zvířata pohlížíme filtrem karnismu, vnímáme je jako špinavá, smradlavá a líná, kdežto psy a kočky vnímáme jako roztomilé a zábavné. Stejně jako je rozšířený názor, že prasata jsou hloupá, i když jsou chytřejší než psi.¹²⁴ I proto je pro

¹¹⁷ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 35.

¹¹⁸ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 52-53.

¹¹⁹ REGAN, T., *Empty cages*, s. 88.

¹²⁰ MATHENY, G., *Utilitarianism and Animals*, s. 21.

¹²¹ REGAN, T., *Utilitarianism, Vegetarianism, and Animal Rights*, s. 309.

¹²² BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 138.

¹²³ DAWKINS, M. S., *The Scientific Basis for Assessing Suffering in Animals*, s. 28.

¹²⁴ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 23-24.

některé tak těžké tento status quo prolomit. Je snadné dělat věci tak, jak je dělají všichni okolo a jak se dělaly vždycky. Ale ani to není dostatečný argument pro zvířecí utrpení.

Někdo by se mohl ptát, co tedy se zvířaty, která se podaří osvobodit z podmínek velkochovů. V Americe již velmi rozšířený jev, který vzniká i u nás, jsou tzv. azylové farmy. U nás např. Farma Naděje, Azylová farma Jarikhanda a další. Samozřejmě, že takové instituce, které žijí pouze ze sponzorských darů, nemohou poskytnout domov všem zvířatům, ale člověk, který se běžně s hospodářskými zvířaty do kontaktu nedostane, se tam s nimi může seznámit a přesvědčit se, jak milá a mírná a inteligentní ta zvířata jsou a že jsou opravdu stejná jako ta, co si chováme doma pro potěšení. Což pomáhá bořit mýty karnismu.¹²⁵

2.5 Environmentální dopady a lidské zdraví

Neoddělitelný aspekt je kromě utrpení samotných zvířat i to, co intenzivní chovy způsobují životnímu prostředí a zdraví lidí. Takové obrovské množství zvířat spotřebuje neuvěřitelné množství potravin. Bekoff uvádí, že „snížením spotřeby masa o pouhých 10% by se ušetřilo 12 milionů tun zrna. Vzniklý přebytek zrna by mohl nasytit všechny lidi, co ve světě každoročně umírají hladem – přibližně 60 milionů lidí.“¹²⁶ Další aspekt je voda, která se použije jak k vypěstování krmiva, tak k napojení dobytka. Vše jen kvůli pár kilogramům masa. Takové množství zvířat ovšem vyprodukuje nezanedbatelné množství odpadu. A ten, když přesáhne určité množství, začne být výrazně toxický. Jak jsme mohli vidět na příkladu toxického prostředí uvnitř velkochovů. Lidé, kteří jsou vystaveni koncentrovanému odpadu, trpí vážnými dýchacími potížemi, impotencí, neurologickou degenerací, záchvaty a kómaty. Stejně se děje i v okolí velkochovů, jejichž odpad se dostává do podzemních vod a vzduchu a způsobuje u lidí bydlicích v dosahu chronické astma, podráždění očí, bronchitidu, střevní problémy, bolesti hlavy, nevolnosti, spontánní potraty, defekty plodu a smrt novorozenců či virové i bakteriální epidemie. A nejedná se jen o okolí velkochovů, zvířecí výkaly či zvýšená procenta hnisu byly nalezeny i v mase. Amerika se od Evropy liší v tom, jaké procento je v mase přípustné.¹²⁷

¹²⁵ REGAN, T., *Empty cages*, s. 103.

¹²⁶ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 132.

¹²⁷ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 74-75.

Velkochovy ohrožují i planetu. Přispívají ke zhoršení většiny environmentálních problémů dneška. Znečištění vody a vzduchu, ztráta biodiverzity, eroze, odlesňování, množství skleníkových plynů a vyčerpání pitné vody. Na mnohém mají podíl velkochovy, ať už kvůli krmivu pro zvířata uvnitř či odpadu z nich pocházejícího. Nejsou to auta a doprava, jsou to velkochovy, které primárně stojí za globálním oteplováním.¹²⁸

„Světový chov hospodářských zvířat stojí za produkcí 37% celkově ve světě emitovaného metanu a 65% emitovaných oxidů dusíku.“¹²⁹

Tím ale ohrožení nekončí, v posledních letech se čím dál víc mluví o tom, jaký má dopad konzumace masa na zdraví člověka a jak úzce je požívání živočišné stravy propojeno s rizikem rakoviny. Joyová tvrdí, že drtivě většině všech druhů rakovin, 80-90%, karcinogenních chorob a jiným formám civilizačních chorob může být předcházeno do velmi pozdního věku jednoduchým přechodem na rostlinnou stravu. Jako příklad se uvádí Čína a Japonsko, které se stravovaly po generace rostlinnou stravou a byly pokládány za nejvíce dlouhověké a zdravé národy, jenže k nim dorazila západní civilizace i se svými stravovacími návyky a Čína dnes zažívá epidemii cukrovky, obezity a srdečních chorob, následovaných rakovinou.¹³⁰ Dnes už je vědecky dokázáno, že konzumace masa zvyšuje riziko srdečních chorob o 50%, rakoviny střev o 300% a zároveň značně zvyšuje riziko jiných druhů rakoviny. Denní konzumace masa ztrojnásobuje riziko zvětšení prostaty a pravidelná konzumace mléka ho zdvojnásobuje. Maso obsahuje pesticidy, arsenik, vysoké množství antibiotik a hormonů, stejně jako potencionálně nebezpečné mikroorganismy, hnis a výkaly.¹³¹

2.6 Karnismus

Karnismus je novodobý a velmi specifický pojem, který vytvořila psycholožka Melanie Joyová, aby vysvětlila náš velmi paradoxní přístup ke zvířatům. Drtivá většina lidí o sobě tvrdí, že milují zvířata. Ať už ta, co máme doma jako mazlíčky, nebo ta žijící

¹²⁸ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 86-87.

¹²⁹ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 52.

¹³⁰ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 136.

¹³¹ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 92-93.

volně v přírodě. Rozčiluje nás a pohoršuje, když jim někdo ubližuje nebo se k nim nechová laskavě.¹³²

K mazlíčkům se často chováme lépe než k lidem, personifikujeme je, mluvíme na ně, platíme za jejich jídlo a často za nákladné veterinární zákroky. Mají své hřbitovy, máme k nim silné emocionální pouto a představa, že bychom je měli sníst, nám přijde odpudivá a nemorální. Každá kultura má ale odlišné vnímání, které zvíře je společník a které jídlo.¹³³ Tato hranice je nejasná a zcela vykonstruovaná, protože nenajdeme validní argument pro takové rozdělení. U hospodářských zvířat nám je pak často lhostejné špatné zacházení, hlavně, že je „maso“ za co nejnižší cenu, jeho původ nás nezajímá. Stejně vnímání je zakotveno v zákonech. Mazlíčci mají svou vlastní kategorii, divoký život je chráněn, ale hospodářská zvířata mají specifikováno, jaká krutost je ještě v pořádku a jaká už ne. Kdyby nějaký člověk podrobil velkochovným podmínkám psa, byl by okamžitě zatčen. Problém je totiž v tom, že zatímco s domácími mazlíčky žijeme a pozorujeme jejich zjevnou inteligenci a mentální schopnosti, hospodářská zvířata jsou udržována mimo náš dosah a učíme se o nich jen v dětství, a to, že slouží k jídlu a na produkty pro člověka. Hloubka citlivosti a inteligence se nepřipouští. Tím vzniká radikálně odlišné vnímání různých uměle vytvořených kategorií zvířat.¹³⁴

Když člověku tento rozdíl dojde, vzdát se masa je pak naprosto logické řešení. Regan tuto situaci uvádí na příkladu Rebeky Harpové, která seděla v restauraci a dávala si steak, když náhle začala zostřeně vnímat zvuk nože pilující maso a směs krve a tuku na talíři a nemohla jíst dál, protože se jí v hlavě zasekl obraz vyděšené krávy, který nemohla setřást a uvědomila si, že ta kráva se v ničem neliší od jejích psů a koček a nedokázala si už víc ospravedlnit požívání masa. To, co je stalo, je změna úhlu pohledu, přeměna vnímání. To samé se občas děje lidem, kteří se dostanou do přímého kontaktu se zvířaty určenými na porážku, třeba při přepravě. Člověk si najednou uvědomí, že ten růžový, v plastu zabalený balíček, co si kupuje v obchodě, bývalo zvíře. Reakce je dvojí, buď se lidé rozhodnou pro popření a odmítnutí, nebo je to zasáhne natolik, že

¹³² ROBBINS, J., *Foreword*, s. 7.

¹³³ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 4-5.

¹³⁴ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 13; ROBBINS, J., *Foreword*, s. 7-8.

změní svůj život. A pak neřeší, že maso chutná dobře a být veganem je údajně komplikované a nákladné.¹³⁵

Melanie Joyová vytvořila termín karnista, protože když je člověk veganem či vegetariánem, pojí se to nejen se stravou, ale i se světovým přesvědčením, kdežto termín „masožrout“ se s ničím takovým nepojí, i když samo pojídání masa s určitým světonázorem spojené je, jak jsme si ilustrovali výše. Karnista je člověk, který si myslí, že je eticky v pořádku pojídat maso specifických druhů zvířat, která klasifikuje jako jedlá a rozhoduje se tak činit ne na základě biologické nutnosti, ale na základě chuti a kulturního zvyku, který nezpochybňuje. Jedná se jen o další druh kulturního předsudku vůči zvířatům stejně jako je jím speciesismus v kontextu lidské výjimečnosti a nadvlády nad zvířaty. Joyová jde ale ještě dál a nazývá tento přístup ideologií, o které jen nevíme, že existuje. Označuje karnismus za násilnou ideologii, protože je celá centralizovaná kolem fyzického násilí. Kdyby se totiž násilí z této ideologie odstranilo, přestala by existovat. Zvířecí maso nemůže být produkováno bez zabití.¹³⁶

3 Speciesismus

Druhovú nadřazenost neboli speciesismus je termín, který začal používat Richard Ryder v sedmdesátých letech. Jedná se o předsudek, který jedince nehodnotí na základě individuálních povahových rysů a charakteristik, ale na základě příslušnosti k určité skupině, v případě speciesismu, k druhu.¹³⁷ Stejně jako v případě rasismu se tu bojuje proti přesvědčení, že je morálně ospravedlnitelné preferovat vlastní druh/rasu a utlačovat, využívat a ubližovat té druhé je pokládáno za přijatelné a „přirozené“. Tento termín popularizoval Peter Singer, který se zaměřil na argument, že druhová nadřazenost není morálně obhajitelná.¹³⁸

„Rasisté porušují princip rovnosti tím, že upřednostňují zájmy své rasy, pokud se dostanou do konfliktu se zájmy jiné. Stejně tak speciesisté dovolují, aby jejich zájmy převládaly zájmy členů jiného druhu. Vzorec je stejný.“¹³⁹

¹³⁵ REGAN, T., *Empty cages*, s. 87-88.

¹³⁶ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 29 a 32-33.

¹³⁷ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 61.

¹³⁸ GRUEN, L., *The Moral Status of Animals*.

¹³⁹ SINGER, P., *All animals are equal*, s. 108.

Tento přístup je založen na předsudcích, neboť zde není žádný morálně-racionálně ospravedlnitelný důvod, který by ho obhajoval. Je pravda, že lidé mají určitá biologická specifika, která náleží pouze jim, ale to vše je nepodstatné při vytváření morálních úsudků. A jako morálně irelevantní, nemohou sloužit jako argumentační podklad pro druhovou nadřazenost.¹⁴⁰ Kdyby ale člověk přišel o svou výjimečnost, musel by změnit své chování a přiznat práva zvířatům, která teď může využívat dle své libosti. A to už je pro mnoho lidí krok, který odmítají, protože už jen ta představa jim přijde zvrácená a berou to jako anarchistické myšlenky, namířené proti lidem.¹⁴¹

3.1 Argumenty lidské výjimečnosti

Druhý způsob argumentace je ukázat, že zvířata skutečně mají všechny vlastnosti, kterými si člověk ospravedlňuje svou morální nadřazenost.¹⁴² Jelikož někdo může Singerovi namítat, že druhová nadřazenost sice není založena na biologických aspektech, ale zakládá se na těch sociálních, v tom, jak vnímáme sebe a svět okolo. Lidé si vyvinuli složité systémy morálky a další abstraktní koncepty, čímž se odlišili od zvířat.¹⁴³ Lori Gruenová si myslí, že už samotný termín člověk je morálně napadnutelný. Uvádí, že v rasismu nejde ani tak o diskriminaci a předsudky, ale o snahu odlidštit ty s tmavou kůží, čímž se bílá kůže stane znakem lidství. Dle tohoto argumentu speciesismus není soustředěn primárně na diskriminaci, ale je nástrojem pro vytváření iluze lidské výjimečnosti a nadřazenosti. Nejčastější argument je, že člověk vládne jistými schopnostmi, které jiná zvířata nemají. A na základě těchto schopností má pak člověk právo na morální status, který zvířatům nepřísluší. Už je ale diskutabilní, které konkrétní schopnosti by to měly být. Které z těchto schopností definují pouze, ale zato úplně všechny lidské bytosti jako ty, kterým může být morálně uškozeno.¹⁴⁴

Například chůze po dvou nohou je lidská schopnost, ale určitě se nevztahuje na všechny lidi. Stejně jako morální uvažování.¹⁴⁵ Znamenalo by to, že na batolata se morální ohled nevztahuje. Podle tohoto Singerova a Reganova klíče by nám pak už nezbylo moc atributů, kterými jsou lidé odlišni od zvířat. Podle nich tyto

¹⁴⁰ GRUEN, L., *The Moral Status of Animals*.

¹⁴¹ SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 43.

¹⁴² STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 18.

¹⁴³ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 48.

¹⁴⁴ GRUEN, L., *The Moral Status of Animals*.

¹⁴⁵ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 48.

charakteristiky, jako je racionalita, sebe-vědomí či morální jednání, nejsou reálně existující, jelikož vždy se najde část příslušníků druhu, u nichž chybí, a naopak u zvířat se nachází.¹⁴⁶ Lidé dominují planetě, to je bez diskuze, ale nadvláda neznamena nadřazenost, jak ilustruje Marc Bekoff:

Nadvládu nad zvířaty máme jen na základě toho, že máme výkonnější a všestrannější intelekt. Nemáme nadvládu proto, že bychom byli morálně nadřazení. Ne proto, že máme „právo“ využívat ty, kteří se nemohou bránit. Měli bychom využít svůj mozek, probudit v něm soucit, zbavit se krutosti, vcítit se do zvířat.“¹⁴⁷

3.1.1 Citlivost

Od dob Descarta bylo nutné, aby se filozoficky dokazovala a ospravedlňovala i taková zdánlivá trivialita, jako že jsou zvířata citlivé a vnímající bytosti. V utilitaristickém jazyce Singera, zda dokáží prožívat a pociťovat slast a bolest. Podle Mathenyho se i dnes vyskytují biologové, kteří o tomto pochybují. Jak se dá vůbec něco takového ověřit a tím porazit Descartův mechanismus? Ani u jiných lidských bytostí to nejde poznat, může se jednat jen o velice sofistikovaného robota, který má jen naprogramované reakce na určité podněty. Matheny protiargumentuje úvahou: Jelikož ale předpokládám, že jiný člověk je podobně biologicky konstituován a já bolest prožívám, pravděpodobně ji prožívá i on. Ze stejného logického argumentu se dá to samé předpokládat i u zvířat. Lidé se vyvinuli z jiných druhů a části mozku zpracovávající bolest či slast jsou starší než lidé samotní a jsou společné savcům i ptákům a pravděpodobně i rybám, plazům a obojživelníkům. U všech těchto druhů, bolest má důležitou evoluční funkci zahrnující učit se z vlastních chyb.¹⁴⁸

Stejně jako my, zvířata reagují na bolest křikem, pláčem či škubáním, když se bolesti nedokáží vyhnout a vyhýbají se opakování stejné situace v budoucnu. Zároveň je u nich bolest spouštěna v podobných situacích, jako je extrémní tlak, teplota či poškození tkáně. Tyto znaky ale nestačí k nevyvratitelnému důkazu citlivosti ale stejně tak u lidí. To, zda bezobratlí cítí bolest, je více nejasné, jelikož jejich biologie už je notně vzdálená té naší a mají kratší životní cykly, u kterých bolest nepřináší takové životní výhody. Stejně jako Singer i Matheny předpokládá, že dospělí lidé jsou schopni

¹⁴⁶ SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 56-57.

¹⁴⁷ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 183.

¹⁴⁸ CHAPOUTHIER, G., *Zvířecí práva*, s. 72-73; MATHENY, G., *Utilitarianism and Animals*, s. 17.

intenzivnějšího prožitku bolesti než některá zvířata s argumentem, že my máme vědomí, a tudíž si bolest pamatujeme. Pak se ale nabízí otázka, proč tedy argumentuje biologickou výhodou bolesti, která zaručí, že se nebude opakovat dané rizikové chování, když vzápětí upírá zvířatům vědomí a paměť. Dále argumentuje tím, že člověk jako racionální bytost má ten dar se distancovat od bolesti, či jí dát význam, jako třeba při trhání zubů o čemž tvrdí, že zvířata neumí. Na to se dá říct, že asi nikdy neměl psa, který nesnáší česání zacuchaných chlupů a stejně sedí jako přibitý. Příkladů se dá najít samozřejmě víc. Jeho utilitaristický přístup, který nám může posloužit za ilustraci toho Singerova, míří k tomu, že lidé cítí bolest intenzivněji, a proto mají větší zájmy ji nemít, a proto jsou jejich zájmy důležitější než ty zvířecí v situaci, kdy bychom jedno měli upřednostnit.¹⁴⁹

3.1.2 Sociální schopnosti

Po publikaci Darwinových knih se postupně začal měnit pohled na zvířata, která byla náhle hodna zkoumání a pozorování. Množství našich znalostí o zvířatech se začalo zvětšovat a zpřesňovat. Velkým průkopnicí na tomto poli byla Jane Goodallová, která byla první vědkyní, jíž se podařilo proniknout do rodiny šimpanzů a pozorovat je tak velmi důkladně v jejich přirozeném prostředí. Stejný výzkum, ale na gorilách prováděla Dian Fosseyová. Jejich pozorování prolomilo hradbu, kterou jsme vztyčili mezi zvířata a sebe.¹⁵⁰

Dnes se nejčastěji uvádí argumenty lidské výjimečnosti, jako jsou třeba schopnosti utváření rodinných pout, řešení sociálních situací a problémů, vyjadřování emocí, vyhledávání sexu pro potěšení a nechybí ani používání jazyka a řešení abstraktních problémů. Jak se ale s rozšiřováním znalostí o říši zvířat ukazuje, žádná z těchto schopností nepatří výlučně člověku. Mnoho druhů zvířat vytváří velmi složité sociální a rodinné vazby, matky orangutanů se svými potomky zůstávají po osm až deset let, a i po odloučení zůstávají v kontaktu. Stejně tak společenská zvířata jako šimpanzi, paviáni, vlci či sloni vytvářejí rozsáhlé rodinné vazby, které dlouhodobě udržují. Rozsáhlé výzkumy surikat ukázaly, že surikaty zůstávají se svými raněnými či umírajícími, i když to ohrožuje bezpečnost, jen aby jedinec neumíral sám. S tím je spojen i druhý bod. Když se zvíře nachází v systému složitých sociálních vazeb, musí

¹⁴⁹ MATHENY, G., *Utilitarianism and Animals*, s. 17-18.

¹⁵⁰ SINGER, P., *Rethinking life & death*, s. 174-175.

umět řešit situace a problémy s tím spojené. Primáti a psovití šelmy jsou tím známí, ale i kuře či kůň rozezná vysoké množství členů vlastního hierarchického společenství a dokáží se pohybovat uvnitř něj. Zvířata využívají své vnímavosti k emocím druhých třeba v situaci, kdy je užitečné se vyhnout našťvanému jedinci. Je dokázané, že zvířata, která si vytvářejí celoživotní partnerské svazky, trpí, když jejich partner zemře, někteří dokonce zemřou žalem, což poznamenává Darwin ve svém díle *O pohlavním výběru*. Stejně jako Jane Goodallová ve svém výzkumu, kdy pozorovala zdravého 8 letého samce šimpanze zemřít tři týdny poté, co mu zemřela matka. U kojotů, slonů a velryb už bylo také prokázán zdrcující vliv truchlení a počet druhů, u nichž budou prokázány hluboce prožívané emoce, bude jen narůstat.¹⁵¹

U šimpanzů, slonů nebo u vlků takové chování již dnes asi nikoho nepřekvapí, ale stejné chování je pozorováno u všech zvířat, co žijí ve společenství. Například u ryb. Je vědecky dokázáno, že ryby mají komplikovanou fyziologii, anatomii, mozek i míchu. K tomu mají vysoce vyvinutá nervová zakončení na povrchu těla. Takže popírat to, že cítí bolest je nesmyslné.¹⁵² Ryby žijící ve společenství se poznávají navzájem po zvuku či pohledem. Pamatují si chování jedinců v minulosti a umí se tomu přizpůsobit, stejně jako savci. Stejně tak jsou si dobře vědomy svého okolí, v němž žijí. Ví, kde jsou a kam míří a stejně jako u savců, starší jedinci předávají své zkušenosti názorným učením mladších a stejně tak mají racionální schopnosti, jelikož jsou schopny se učit na základě minulých zkušeností.¹⁵³

Gruenová vidí důležitý argument v tom, že zatímco mnoho životů zvířat je kompletně pohlceno bojem o přežití, jsou zde tací, kteří jsou charakterizováni radostí ze života a hravostí. Výzkumy ukazují, že zvířata se dokonce uchylují k podvodům a manipulativnímu chování.¹⁵⁴ Další výzkumy a pozorování ukazují, že některá zvířata jsou sebe-vědomá a mají vůli a svou vlastní morálku.¹⁵⁵

¹⁵¹ GRUEN, L., *The Moral Status of Animals*.

¹⁵² BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 84.

¹⁵³ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 37.

¹⁵⁴ GRUEN, L., *The Moral Status of Animals*.

¹⁵⁵ SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 56.

3.1.3 Nástroje

Dalším základním argumentem pro distinkci mezi člověkem a zvířetem bylo po velmi dlouhou dobu používání nástrojů. Goodallová ale pozorovala šimpanze Davida Šedovouse, jak pomocí klacíku „loví“ termity.¹⁵⁶ Další pozorování na sebe nenechala dlouho čekat. Tuleni používající kameny k otevření lastur a nejrůznější ptáci používající větvičky, aby dostali hmyz zpod kůry. Tudíž definice byla opravena na: pouze lidé vyrábějí nástroje. I to bylo zbořeno, když Goodallová zdokumentovala, jak šimpanz tvaruje svůj klacek tím, že z něj odstraňuje listy a větvičky, dokud nemá požadovaný tvar. Od té doby bylo zaznamenáno nespočet dalších situací, v nichž šimpanzi vytvářejí nástroje, jeden použil kameny, kdy s pomocí jednoho na druhém utvořil ostří. A například malpy si upravují úlomky kostí tak, aby se s nimi dalo krájet. Když se ale jedná o zvířata nám biologicky vzdálenější, lidé už jsou váhavější. Přesto už máme výzkumy potvrzující stejné kvality třeba u ptáků, obzvláště krkavcovitých a papoušků.¹⁵⁷

3.1.4 Jazyk

Argument, který často používal Descartes pro obhajobu toho, že zvířata nemají vědomí a nic necítí, je absence mluveného jazyka. O mysli a pocitech druhého se totiž dovídáme právě přes komunikaci. Zvířata komunikují a jejich jazyky jsou často značně složité, složené z hlasových projevů či pohybů. Sdělují si pomocí něho, kde je potrava, kam mají namířeno, jak se cítí či co potřebují, ale Descartes a další ve své antropocentrické aroganci považovali pouze lidský jazyk za známku inteligence. Podle argumentace, pokud nemluví, tak nemyslí a tím pádem nemají vědomí.¹⁵⁸

Lidé se dříve snažili učit šimpanze jazyku lidskému, což selhalo, jelikož šimpanzi nemají fyziologické předpoklady k tomu, aby používali řeč lidí – slova. Pak ale dva Američani přivedli domů mládě šimpanze, pojmenovali ho Washoe a naučili ho znakové řeči a vychovali ho jako jakékoli hluché lidské dítě. Naučila se značné množství znaků. Měla pak syna, kterého znakové řeči naučila a je několik záznamů, kde si pro sebe zpívá. I další velcí primáti se byli schopni naučit znakové řeči. Za další znak lidské výjimečnosti se považovalo lhaní, ale orangutan Chantek používal znakovou řeč

¹⁵⁶ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 66.

¹⁵⁷ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 37; SINGER, P., *Rethinking life & death*, s. 175.

¹⁵⁸ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 66; REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 34-35.

ke lži. Ukradl gumu, dal si ji do pusy a znakoval, že ji snědl. Ve skutečnosti si ji ale schoval v tváři a později se našla v jeho skrýši, stejně tak to dělá mnoho dalších zvířat třeba s jídlem. Mnoho odpůrců podotýkalo, že to, co opice dělají, není ve skutečnosti používání jazyka, množství dat však nebylo možné ignorovat.¹⁵⁹

Dnes biologové pracují na dešifraci a učení se jazyků zvířat, protože skrz jazyk a komunikaci je pak snazší porozumět jejich životům a myslím, než jen za použití pouhého pozorování. Psouni prérioví a kočkodani používají různá zvuková označení pro různé druhy predátorů. Zatímco ptáci mají pro predátora jeden varovný signál, některá zvířata používají rozlišení a na takový zvuk pak následuje adekvátní reakce od ostatních, i když predátora sami nevidí. Například, když uslyší signál označující levharta, vyšplhají na strom na tenké větve, a když na orla, zmizí v husté vegetaci.¹⁶⁰

Zajímavou výjimkou jsou ale papoušci. Tam, kde u opic snaha naučit je mluvené řeči selhala, u papoušků problém není. Lidé si vždy mysleli, že papoušci jen opakuji bez porozumění. Ale výzkumy s velkými druhy papoušků ukazují, že dokáží chápat, co říkají. Známý je případ Alexe, papouška šedého (žako), který chápal abstraktní koncepty jako „stejný“ a „odlišný“ a zvládal řešit otázky týkající se počtu, barev a materiálů. Například na otázku, který materiál je zelený dokáže odpovědět dřevem.¹⁶¹

3.1.5 Vědomí

O něco novodobější je argument vědomí úzce spojeného s myslí. Mnoho soudobých karteziánů totiž tvrdí, že zvíře sice prožívá bolest a nejsou to jen adekvátní mechanistické reakce, ale tento prožitek je nevědomý. A zvíře nemá žádný důvod vyhybat se věcem, co neprožilo. To ale logicky neobstojí. Vědomí totiž není přímo napojené na řeč, jak karteziáni tvrdí. Malé děti totiž musí mít v hlavě koncept světa kolem sebe, ještě než se naučí mluvit, bez toho by se totiž ani mluvit nenaučily. K poznávání světa podle Regana potřebují zrak a sluch, ne jazyk, ten vzniká až druhotně. Další zajímavý argument uvádí Darwin, který tvrdí, že příroda nedělá velké skoky. Lidé nejsou tak výjimeční, že by neměli nic společného s ostatními zvířaty, naopak jsou zde obrovské podobnosti ve fyziologii i chování. A proto Darwin usuzoval, že zvířata mají bohatý mentální život a mají své preference. Pamatují si minulost, záleží

¹⁵⁹ SINGER, P., *Rethinking life & death*, s. 175-176.

¹⁶⁰ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 69.

¹⁶¹ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 69.

jim na budoucnosti a na tom, zda jejich preference budou naplněny. Lidé jsou výjimeční v tom, že naše paměť sahá za náš život do daleké minulosti lidstva. Ale v mentálním prožívání jsme stejní.¹⁶²

3.1.6 Geny

Poslední hřebíček do rakve lidské výjimečnosti bylo objevení genetiky a faktu, který konečně potvrdil, že lidé se nevyvíjeli jako samostatná větev, ale vyvinuli se z lidoopů, s nimiž sdílí 98,4 procent genu. Toto číslo se konkrétně vztahuje na šimpanze a rozdíl je to opravdu malý a je to menší rozdíl, než mezi šimpanzem a gorilou. Z toho vyplývá, že lidé jsou si se šimpanzem blíží než gorily, což už vede k zamyšlení.¹⁶³ Prakticky by lidé vůbec neměli mít svůj zvláštní rod homo, protože prostě patříme do stejného rodu jako šimpanz.¹⁶⁴ Rod homo je antropocentrický konstrukt, který komentoval už Darwin ve svých dílech.

Celkově je zjevné, že lidé sdílejí se zvířaty hluboké kořeny chování a prožívání, a nelze najít validní vědecký argument, který by naznačoval, že lidé jsou výjimeční, když se jedná o morální status.¹⁶⁵ Pozorování zvířat čím dál víc rozšiřuje sféru kognitivních funkcí, které byly dříve považovány za výlučně lidské, nejedná se jen o savce a ptáky, ale všechny obratlovce včetně ryb a výzkumy zdaleka neobjevily vše.¹⁶⁶ Zároveň zde není žádný podstatný důvod pro to, že jsou to zrovna tyhle schopnosti a vlastnosti, na nichž záleží. Můžeme třeba tvrdit, že gepard je lepší než člověk, protože je rychlejší, člověk zase neumí létat tak, jak to dokáží ptáci, či nedokáže vyrábět kyslík z oxidu uhličitého, jako to dělají rostliny. To, že jsme odlišní, neznamená, že jsme lepší.¹⁶⁷ Úvahy výše popsané zase jen ilustrují hloubku lidského antropocentrismu.

4 Morální status zvířat

Někdo by se mohl ptát, proč si filozofové jako Peter Singer a Tom Regan vůbec dávají tu práci a hledají si filozofické podklady pro svůj boj za práva zvířat, když

¹⁶² REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 35-36.

¹⁶³ SINGER, P., *Rethinking life & death*, s. 176-177.

¹⁶⁴ SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 54.

¹⁶⁵ GRUEN, L., *The Moral Status of Animals*.

¹⁶⁶ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 37.

¹⁶⁷ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 56; SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 55.

praktické důkazy o nemorálnosti fungování živočišného průmyslu atd. jsou tak zjevné. Proč se snaží obhajovat svou pravdu v boji s antropocentrismem, když věda jasně čím dál víc ukazuje, že zvířata jsou inteligentní a citlivé bytosti. Morální požadavek na práva v zacházení se zvířaty totiž není totéž, jako morální práva ohledně ohleduplnosti ke zvířatům jako taková. Síla požadavku jen ukazuje, jaké by ty ohledy měly ideálně být. Tuto myšlenku dobře ilustruje Regan, když říká:¹⁶⁸

„Se zvířaty je zacházeno pravidelně a systematicky jako by jejich cena byla redukována na jejich užitečnost pro lidi. Je s nimi pravidelně a systematicky nakládáno s nedostatkem respektu a jejich práva jsou tím pravidelně a systematicky porušována.“¹⁶⁹

Regan zastává názor, že nerespektování morálních požadavků zvířat je automaticky porušování jejich práv. Tohle je absolutistická pozice, která vylučuje jakékoli využívání zvířat, ať už se jedná o využívání zvířat na jídlo, oblečení, k lovu, experimentům nebo pro zábavu. Všechno toto je vnímáno za morálně špatné, a to kvůli tomu, že každá živá bytost má vrozenou hodnotu, kterou jí nelze odebrat. A má právo na morální zacházení stejně jako člověk.¹⁷⁰

4.1 Peter Singer

Utilitaristická pozice, což je ta, pro kterou se rozhodl Peter Singer je značně odlišná. Konsekvencialismus do kterého se utilitarismus řadí, se zaměřuje pouze na důsledky, zda jsou dobré či špatné pro všechny zúčastněné, ne na motivy či příčiny. V podstatě tvrdí, že pokud zlý čin vede k dobrým výsledkům, je to morálně v pořádku.¹⁷¹

4.1.1 Utilitarismus

Jeremy Bentham svým způsobem předběhl dobu, jelikož opouští veškerý argumentační trend oddělování lidí a zvířat na základě rozumu či schopnosti mluvit, ale naopak se soustředí na zcela jiný argument a tím je citlivost. Zvířata jsou stejně jako lidé schopna

¹⁶⁸ GRUEN, L., *The Moral Status of Animals*.

¹⁶⁹ REGAN, T., *The case for animal rights*, s. 24.

¹⁷⁰ GRUEN, L., *The Moral Status of Animals*; REGAN, T., *Animal rights, human wrongs*, s. 1.

¹⁷¹ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 58.

trpět.¹⁷² O tom ale utilitarismus není, nebo minimálně ne primárně. Utilitarismus se soustředí na co největší možné dobro v důsledcích činů, což může být problematické v tom, že nikdy nemůžeme dokonale předvídat důsledky, které z našeho konání vzniknou. K tomu by měl ale podle Mathenyho postačovat selský rozum.¹⁷³ Bentham klade důraz právě na to, že do tohoto dobra musíme zahrnout i dobro zvířat. Nejdůležitější větou v utilitarismu Jeremyho Benthama je, že základem morálky a zákonodárství by mělo být co největší štěstí co největšího počtu bytostí.¹⁷⁴ Což zní jako hedonismus. A je to zároveň to nejjednodušší pravidlo etického rozhodování, jaké lze chtít.¹⁷⁵

Bentham, stejně jako později Singer operuje s pojmy slast a bolest, kdy slast je způsobena absencí bolesti a tyto dva pojmy pokládá za motivaci k jakémukoli chování ve společnosti i v přírodě. Slast vede k dobru, kdežto bolest je zlá.¹⁷⁶ Tím opět spojil zvířata a lidi do jedné skupiny a odmítl jejich umělé rozdělování na základě rozumu a dalších faktorů, které pokládá za morálně neopodstatněné. Své úvahy ale dovedl dál. Tvrdil, že ona dělicí čára, kterou právně uměle vytvořil člověk bude jednou stržena a že práva, která byla zvířatům odebrána lidskou tyraní jim budou navrácena.¹⁷⁷

4.1.2 Zvířata jsou cítící bytosti

Singer ve své obhajobě zvířat prosazuje široce pojatou utilitaristickou pozici, v níž užitečnost není založena pouze na principech potěšení a bolesti, ale na zájmech těch, kterých se týká a že vždy neseme zodpovědnost za naše činy, nehledě na to, jak dalekosáhlé důsledky to jsou. Zároveň říká, že všechny podobné zájmy musí být brány jako by měly stejnou důležitost.¹⁷⁸ Singer se soustředí na schopnost takový zájem mít, protože dle něj bez subjektivního pojetí sebe sama nemůže mít bytost morální status. Všechny cítící bytosti jsou pro Singera subjekty prožívající a vědomé a dává jim status osoby, které mají automatické právo na život.¹⁷⁹ Cítění lze ovšem chápat mnoha

¹⁷² CHAPOUTHIER, G., *Zvířecí práva*, s. 25.

¹⁷³ MATHENY, G., *Utilitarianism and Animals*, s. 15.

¹⁷⁴ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 57.

¹⁷⁵ KOHÁK, E., *Svoboda, svědomí, soužití*, s. 135-136; MATHENY, G., *Utilitarianism and Animals*, s. 14.

¹⁷⁶ DOĞAN, A., *A Defense of Animal Rights*.

¹⁷⁷ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 40.

¹⁷⁸ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 57.

¹⁷⁹ SINGER, P., *Practical ethics*, s. 95.

způsoby, ale Singer ho chápe jako schopnost prožívat potěšení a bolest a tuto schopnost vnímá jako nezbytnou pro status osoby a tím i morální ohledy.¹⁸⁰

Aby bytost měla na něčem zájem, musí být schopna trpět či zažívat blaho. Tuto schopnost Singer zdůrazňuje proto, že ji pokládá za součást komplexního vztahování se ke světu a jeho součástí. Pro Singera tudíž horské ekosystémy, korálové útesy či les sekvojí nemají morální status, jelikož jsou dle něho neschopné prožívat potěšení či bolest, a tudíž nemají zájmy ohledně toho, co s nimi bude. A vzhledem k tomu, že je nemají, nedává člověku smysl brát ohled na to, zda jejich zájmy budou prosazovány či nikoli. Tudíž je netřeba zahrnovat do utilitaristických výpočtů. Avšak zájmy lidí či jistých zvířat mohou být ovlivněny tím, co s tímto ekosystémem či lesem uděláme, a to už se do utilitaristických kalkulací zahrnout musí, ale ne kvůli lesu samotnému, ale kvůli cítícím bytostem v něm žijícím.¹⁸¹

Můžeme bezpečně říci, že všichni máme zájem minimálně na spokojeném životě a na tom vyhýbat se bolesti, zvířata i lidé.¹⁸² Naše životy mohou probíhat dobře nebo špatně. Utilitaristé tradičně argumentují, že nejpodstatnější morální aspekt je štěstí, blaho a uspokojení zájmů, stejně tak vyhnout se bolesti. Peter Singer tvrdí, že není žádný způsob, jak morálně ospravedlnit vyjmutí ne-lidí či ne-osob, které zcela zjevně dokáží trpět, z morální ohleduplnosti. Jakákoli bytost, která má zájem na tom vyhnout se bolesti, zaslouží, aby se tento její zájem bral v potaz.¹⁸³ A zvířata, která se tak chovají, takový zájem zcela jistě mají. Dokonce i soudobí kantovci už uznali morální sílu bolestivého zážitku, kdy se člověk cítí morálně povinen pomoci trpícímu zvířeti, aby dál nemuselo snášet bolest.¹⁸⁴ Vystává ovšem otázka, zda tak člověk činí opravdu kvůli zvířeti, či jednoduše kvůli sobě, aby nemusel snášet zvířecí projevy bolesti, které jsou mu psychicky nepříjemné.

Pokud přiznáme, že mnoho zvířat má schopnost zažívat slast a bolest a tudíž jsou osoby, pak jim podle Singera musíme přiznat i to, že tyto bytosti mají vnitřní život, který zahrnuje síť zájmů a alespoň nějaké částečně záměrné chování. Singer minimálně přiznává, že dospělí jedinci vyšších savců mají vědomí a chápou koncept odlišného

¹⁸⁰ SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 88; STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 7.

¹⁸¹ SINGER, P., *Practical ethics*, s. 274-275; STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 7.

¹⁸² MATHENY, G., *Utilitarianism and Animals*, s. 15.

¹⁸³ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 58.

¹⁸⁴ GRUEN, L., *The Moral Status of Animals*.

vědomí, než je to jejich. Tím, že zažívají potěšení či bolest pak můžeme říci, že prožívají chtění a touhy a pokud mají touhy, mají i přesvědčení, a tudíž i záměrné chování, vědomí sebe sama, zájmy a podobnou citlivost jako máme my. Ale Singer omezuje svou argumentaci o pojetí cítění pouze jako schopnost prožívat potěšení a bolest. Když si totiž vezmeme novorozence, který je starý pár dní, jeho morální hodnota nespočítá v tom, zda je racionální či umí mluvit, ale stejně jako u zvířat spočívá pro Singera v tom, že dokáže trpět.¹⁸⁵

Ze stejného důvodu je Singer zastáncem zrušení praxe zvířecích velkochovů a vegetariánství pro lidi, kteří mohou uspokojit svou tělesnou potřebu proteinu a dalších živin daleko efektivněji pomocí rostlinné stravy.¹⁸⁶ To zmírní utrpení pro zvířata a zlepší jejich vyhlídky ohledně zájmu netrpět v budoucnu. Pojídání těl zvířat je v dnešní době čistě otázka chuti, a ne otázka lidského přežití. Vegetariánství je pro Singera ale pouhý prostředek k cíli, ne cíl samotný. Nedává zvířatům absolutní hodnotu života, stejně jako ji nedává člověku. S ohledem na okolnosti je připraven obětovat jednoho či druhého vždy s ohledem na co nejlepší utilitaristický výsledek, ale obecný cíl je vyhnout se co nejvíce utrpení pro všechny zúčastněné.¹⁸⁷

Současné zákony ale vycházejí z toho, že zisk pro člověka dalece převažuje nad jakýmkoli zájmy zvířete nehledě na bolest a utrpení, i když jsou zde snahy o změnu. Proto je pro mnoho aktivistů za práva zvířat utilitaristický přístup nepřijatelný, ačkoli to byl právě utilitarismus spolu s Peterem Singerem, co stálo u zrodu hnutí za práva zvířat v boji proti antropocentrickému přístupu.¹⁸⁸

Matheny ale uvádí některé nesporné výhody utilitaristické etiky oproti ostatním přístupům. Uvádí, že jelikož je utilitarismus konsekvencialistický, zaměřuje se na důsledky, a abychom takové důsledky mohli vyvodit, potřebujeme informace o situaci a vlivech. To podle něj činí utilitarismus jedinečným, protože svá rozhodnutí zakládá na vysokém množství empirických dat a s těmi i objektivitě. Dále zmiňuje kontrast s jinými přístupy, které se nezaměřují na důsledky a činí tak často apriorně dobrá

¹⁸⁵ SINGER, P., *All animals are equal*, s. 107; STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 7.

¹⁸⁶ JOY, M., *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows*, s. 110-111.

¹⁸⁷ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 183; SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 90-91; STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 8.

¹⁸⁸ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 41.

rozhodnutí, která ale končí velmi nešťastně.¹⁸⁹ Uvádí zde příklad, kdy lhaní chrání lidské životy, jako v případě Anny Frankové. Dá se ale snadno namítnout, že pokud tento princip vezmeme do důsledku, je ospravedlnitelné naprosto cokoli. Proto Matheny uvádí, že nějaká obecná pravidla jsou ku prospěchu.¹⁹⁰ Regan říká, že pro utilitaristy je až příliš snadno ospravedlnitelné zabití zvířete, pokud je jeho smrt „bezbolestná“ a plyne z toho užitek pro člověka.¹⁹¹

4.1.3 Problémy Singerovy teorie

Peter Singer k utilitarismu připojuje požadavek rovného zvažování zájmů. Zájmy jsou pro něho ústřední téma, stejně jako boj proti speciesismu. A princip rovného zacházení se u něj tudíž vztahuje na všechny cítící bytosti nehledě na schopnosti či inteligenci.¹⁹² Peter Singer argumentuje v *Osvobození zvířat*:

„Neopravňuje-li vyšší stupeň inteligence využívat druhého pro své cíle, jak může opravňovat lidi, aby vykořisťovali k stejným účelům ostatní živočichy?“¹⁹³

Z toho vyplývá, že stejně jako nechceme bolest a utrpení zažívat my, neměli bychom ji způsobovat ani zvířatům, což se ale bohužel děje za zavřenými dveřmi velkochovů a laboratoří. Singer ale tvrdí, že míra prožívání takových emocí se u různých zvířat liší, čímž se pak liší i jejich zájmy, a z toho v důsledku vyplývá, že jejich životy nejsou rovnocenné.¹⁹⁴ Singer totiž píše:

„Dospěl jsem k závěru, že odmítnutí druhové nadřazenosti ještě neznamená, že všechny životy mají stejnou cenu.“¹⁹⁵

Tím v podstatě popírá všechno, co doteď bylo řečeno a opět to otevírá dveře antropocentrickým tendencím, že život člověka je důležitější, protože je podle Singera schopen prožívat utrpení nejvíce. Singer totiž říká, že život tvora schopného sofistikovanějších kognitivních procesů je cennější než ten, který tuto schopnost má nižší. A kdo ve výsledku rozhodne, které zvíře má tuto schopnost na vyšší úrovni?

¹⁸⁹ KOHÁK, E., *Svoboda, svědomí, soužití*, s. 160.

¹⁹⁰ MATHENY, G., *Utilitarianism and Animals*, s. 15-16.

¹⁹¹ DOĞAN, A., *A Defense of Animal Rights*.

¹⁹² MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 44-45.

¹⁹³ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 22.

¹⁹⁴ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 45.

¹⁹⁵ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 35.

Člověk. Problém se pak podle Regana nachází i v tom, že Singer se sice snaží zmenšit utrpení, ale pokud je obecný výsledek uspokojivější pro člověka, využívání zvířat k lidským účelům považuje za morálně v pořádku. Ať už v případě testování zvířat či dalších způsobů jejich využívání.¹⁹⁶

Regan dále namítá, že Singer ve své koncepci bytosti chápe jako nádoby, které se plní tekutinou, která je buď sladká, hořká, či namíchaná. Čím sladší výsledek, tím lepší, ale sama nádoba nemá žádnou hodnotu. Individuum není důležité, je důležitá jen potencionální slast a bolest a jedinec je v utilitaristických výpočtech zcela nahraditelný. Dále Regan vidí s tím související problém v utilitaristickém požadavku co největšího dobra. Neznamená to totiž často největší dobro pro jednotlivce či skupinu individuí. A proto Regan Singerovu utilitaristickou teorii shledává nedostačující při morálních úvahách.¹⁹⁷

Další problém Regan vidí v tom, že i když Singer bojuje proti speciesismu, svou teorii zakládá na biologické schopnosti cítit bolest, kterou dle Singera mají jen určité druhy. Ve snaze se vyhnout druhové nadřazenosti jen přesunul dělicí čáru z člověka na savce a nevyřešil nic, protože práva zvířat zakládá na „přirozených“ předpokladech, které mají jen některá.¹⁹⁸ Dokonce samotný pojem bolest je problematický. Chapouthier proto striktně rozděluje pojem bolest, kterážto je fyziologická reakce na podnět a utrpení, které je vědomé prožívání bolesti.¹⁹⁹ A tím se opět dotýkáme problematiky toho, která zvířata mají vědomí, jak to ověřit a zda jen zvířata prožívající utrpení si zaslouží morální ohledy.

Podle knihy *Ochrana zvířat v právu* je Peter Singer dokonce považován za jednoho ze zakladatelů hnutí za práva zvířat mylně. Z důvodu historického omylu. Peter Singer totiž nepřinesl žádný nový argument pro morální přístup ke zvířatům ani se nepodílel na snaze změnit legislativu, jen aplikoval utilitaristické principy, které vedly ke snaze zvýšit ochranu, aby došlo ke snížení jejich utrpení. Myšlenka práv zvířat patří Tomu Reganovi.²⁰⁰

¹⁹⁶ DOĞAN, A., *A Defense of Animal Rights*.

¹⁹⁷ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 59-60.

¹⁹⁸ REGAN, T., *Utilitarianism, Vegetarianism, and Animal Rights*, s. 307.

¹⁹⁹ CHAPOUTHIER, G., *Zvířecí práva*, s. 73.

²⁰⁰ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 45-46.

4.2 Tom Regan

Tom Regan si za svou výchozí koncepci zvolil filozofii Immanuela Kanta a jeho deontologickou etiku apriorní povinnosti, což znamená, že se musel vypořádat s Kantovým antropocentrismem, který chtěl překonat vlastní interpretací.²⁰¹

4.2.1 Kantova deontologie

Kant tvrdil, že člověk je jediný tvor, který má osobnost, čímž je jeho hodnota automaticky vyšší a tudíž si zaslouží morální ohledy. Zvířata devaluje na pouhé prostředky, které slouží po vůli člověku, stejně jako celá příroda a nemáme k nim tudíž žádné přímé povinnosti. Argumentuje tím, že lidé vnímají sebe sama, svou jedinečnost a tím i své směřování k nevyhnutelnému zániku, jsou to racionální bytosti a jsou autonomní. Lidé mohou odolávat svým impulsům, kdežto zvířata nedokáží reflektovat své jednání a neuvažují racionálně.²⁰²

Kantův pojem osoby na základě racionality ale není striktně vytyčen pro všechny lidi jako hodny morální ohleduplnosti. Sám pojem osoby se totiž nekryje s pojmem lidství. Mnoho lidí totiž nespadá pod pojem osoby.²⁰³ Třeba kojenci, děti, lidé s autismem či Alzheimerovou chorobou či poruchou kognitivních funkcí, kteří nemají racionální reflektivní pojetí o sobě samém. Na ně se tím pádem morální zřetel neaplikuje. Anebo se tím pádem aplikuje i na zvířata, což je problém, který lze ale řešit způsobem, kterým Kant řeší zvířata. Kant tvrdí, že to, jak se chováme ke zvířatům, může ovlivnit naše chování k lidem, a proto bychom se k nim měli chovat laskavě. Stejně tak to lze aplikovat na ne-osoby, nehledě na druh. Tato argumentace ale popírá to, že chovat se špatně k ne-osobám je špatné kvůli nim samotným a nejen kvůli lidem.²⁰⁴ S tím se Regan vypořádal svou koncepcí o vnitřní hodnotě.

²⁰¹ KOHÁK, E., *Svoboda, svědomí, soužití*, s. 159.

²⁰² GRUEN, L., *The Moral Status of Animals*; REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 77; SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 218.

²⁰³ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 78; SINGER, P., *Practical ethics*, s. 87.

²⁰⁴ GRUEN, L., *The Moral Status of Animals*; TANNER, J., *The Argument from Marginal Cases and the Slippery Slope Objection*, s. 52.

4.2.2 Vnitřní hodnota

Regan vychází z konceptu vnitřní hodnoty (inherent value) a klade důraz na jednotlivce, oproti Singerovi, který se soustředí na obecné blaho a preferuje přežití druhu. Jejich postoje by se daly ilustrovat konfliktem biocentrismu a ekocentrismu. Pro Regana je nepřipustné obětovat jednotlivce pro „vyšší dobro“, potřeby jednotlivce mají stejnou váhu jako potřeby mnoha a žádná situace, v níž je jedinec obětován, není ospravedlnitelná. Nekompromisně se staví i proti využívání zvířat pro lidské účely. Hodnota nějaké bytosti je dle něj naprosto nezávislá na tom, nakolik je užitečná pro druhé.²⁰⁵ Čímž se zcela explicitně staví proti klasickému pojetí utilitarismu, který tvrdí přesný opak.

Velmi zajímavé je i to, že zatímco Singer operuje s druhem jako celkem a jedinec je pro něj nepodstatný.²⁰⁶ Regan pracuje ve své koncepci pouze s jednotlivci, což je pro něj jakákoli bytost s vlastní hodnotou. S Kantem se zde rozchází v tom, že Regan nepřisuzuje tuto hodnotu pouze lidem, ale i zvířatům. Vnitřní hodnota je vlastnost odvozena od schopnosti vnímat svět kolem sebe, ale i sebe sama, stejně jako plynutí času a má ji každý subjekt života.²⁰⁷ Ve výsledku to pak znamená, že zatímco pro Singera je primární ochrana druhu za ceny ztráty jedince, pro Regana je tomu naopak.²⁰⁸

4.2.3 Subjekt života

Dále zavádí pojem subjekt života (Subject-of-a-Life), čímž se snaží vyhnout antropocentrickému vnímání lidství jako výjimečného kritéria příslušnosti k druhu a zároveň tím nahradit Kantovský koncept osoby, který se vztahuje jen na lidské bytosti a byl vždy brán za kritérium subjektivity. Stejně jako to dělá Singer se svým pojmem osoba, ale na individuální úrovni. Zvíře se tím pádem mění z „něčeho“ na „někoho“, což radikálně ovlivňuje vnímání takového zvířete člověkem, stejně jako je tomu u domácích mazlíčků. Regan u všech subjektů života nehledě na druh zdůrazňuje jejich morální rovnost a vylučuje chápání „vyšších“ a „nižších“ bytostí v morálním vnímání

²⁰⁵ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 88-89; MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 47.

²⁰⁶ DOĞAN, A., *A Defense of Animal Rights*.

²⁰⁷ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 47; REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 23.

²⁰⁸ CHAPOUTHIER, G., *Zvířecí práva*, s. 75.

subjektů. To pak reálně znamená, že je nepřijatelné, aby intelektuálně „vyšší“ využívali „nižší“ jako nástroje k vlastnímu prospěchu.²⁰⁹ Regan ovšem uznává, že morální rovnost neznamená, že jsou si subjekty rovny obecně, v řadě schopností a vlastností si rovni nejsme. Vyžaduje ale pro všechny subjekty života právo na rovné zacházení a nakládání s respektem.²¹⁰

Tom Regan se zároveň snaží vyhnout limitům Singerovského utilitarismu tím, že přijal deontologický přístup. Na místo, aby se soustředil na cítění a kapacitu uspokojení preferencí či sledování svých zájmů, Regan se zaměřil na kompletní kognitivní aparát vnímání, paměti, tužeb, přesvědčení, sebe-vědomí, záměrů a smyslu pro budoucnost. Jakákoli bytost, která má tyto vlastnosti má vlastní hodnotu a zaslouží morální ohled a jakékoli porušení tohoto nároku je zneuctění respektu vůči tomuto životu a jeho práv.²¹¹ Pro Regana toto zahrnuje minimálně dospělé savce (a ptáky v díle *Animal Rights, Human Wrongs*) a nevyklučuje, že i ostatní druhy zvířat, ale tam už je opatrnější a soustředí se pouze na savce, aby se nedostal do argumentačních potíží, stejně jako to dělá Singer, čímž se Regan chytá do stejné pasti dělicích čar mezi živočichy.²¹²

Savci jsou pro Regana autonomní ve smyslu, že mají preference a schopnost jednat s cílem o vlastní uspokojení, jsou to individua, která jednají záměrně. Autonomie zvířat není tak sofistikovaná jako lidská, tvrdí Regan, není to zralá autonomie kantovského morálního subjektu. Lze si povšimnout, že v podstatě ta samá tvrzení můžeme najít u Singera. Autonomie zvířat je ale dostatečná pro iniciaci plánů a kultivaci individuálního života a pro Regana je tohle dostatečné ke kvalifikaci zvířat jako morálních objektů (moral patients), pokud ne jako morálních subjektů (moral agents).²¹³

Dle Regana důvod, proč mnoho lidí miluje zvířata, ale zároveň je pasivně nechávají trpět a využívají je pro svou potřebu, je to, že vůči zvířatům nepocítují žádnou povinnost. Povinnosti, které vnímáme vůči zvířatům, například mazlíčkům, jsou jen nepřímé povinnosti vůči jejich vlastníkům. Jelikož zvíře je majetkem. Naopak

²⁰⁹ REGAN, T., *Animal Rights and Environmental Ethics*, s. 120.

²¹⁰ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 47; REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 79-82.

²¹¹ DOĞAN, A., *A Defense of Animal Rights*.

²¹² DEGRAZIA, David. Book Reviews, s. 3; HOSPERS, J., *The Case for Animal Rights - Reviews*, s. 114; STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 10.

²¹³ HOSPERS, J., *The Case for Animal Rights - Reviews*, s. 117; STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 10.

přímou povinnost máme k lidem, jelikož jim můžeme morálně uškodit přímo. Podle Regana ale zvířata mají vnitřní hodnotu a my k nim tudíž máme přímé povinnosti.²¹⁴

*„Těm jednotlivcům, kteří mají vnitřní hodnotu, jsme zavázáni přímou povinností slušného zacházení S jednotlivci, kteří mají vnitřní hodnotu, nikdy nesmí být nakládáno, jako kdyby měli pouze hodnotu nástroje.“*²¹⁵

Kantovou chybou bylo vytvoření přísného rozdělení mezi osobami a věcmi, a to, klasifikoval jen a pouze racionální, jazyk používající bytosti jako osoby, zatímco degradoval všechny ne-lidské bytosti na pouhé věci. Dle Regana Kant mylně předpokládal, že pouze ti schopní morální zodpovědnosti mohou mít vlastní hodnotu, a tudíž být objekty přímé morální ohleduplnosti. Regan poznamenává, že zvířata jsou v podstatě nevinná, což znamená, že úmyslně a opakovaně nepáchají zlo, ale že nicméně mají vlastní hodnotu, stejně jako mentálně poškozené lidské bytosti.²¹⁶

I když zvířata nejsou osoby v kantovském smyslu, z Reganova pohledu si zasluhují zařadit do deontologické morální ohleduplnosti, protože jsou subjektem života a tento status by měl být nezávislý na jejich užitečnosti pro ostatní a logicky nezávislý na zájmech ostatních. Všechny subjekty života mají vlastní hodnotu a jako taková je jejich hodnota stejná. To znamená, že zvířata mají vlastní hodnotu a zaslouží respekt stejně jako lidé a používat je jen jako prostředky je porušením jejich základních práv. Regan tímto tvrzením zakládá svou obhajobu práv zvířat s tím, že kritérium subjektu života je dostatečná, nikoli však nezbytná podmínka pro přisouzení vlastní hodnoty bytí. Dělá tuto kvalifikaci, protože věří, že přírodní objekty mohou mít také vlastní hodnotu, i když nejsou subjektem života. Regan se chce vyhnout antropocentrismu uznáním možnosti morálního statusu bytí argumenty, jež nejsou založené na mentální kapacitě.²¹⁷

²¹⁴ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 31-32.

²¹⁵ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 93.

²¹⁶ GRUEN, L., *The Moral Status of Animals*; STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 10.

²¹⁷ DEGRAZIA, David. Book Reviews, s. 2; HOSPERS, J., *The Case for Animal Rights - Reviews*, s. 114; REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 67; STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 10-11.

4.2.4 Problémy Reganovy koncepce

Ani Reganova koncepce se neobejde bez problémů při obecné aplikaci. Pokud by náležitost k lidskému druhu náhle ztratila význam a vše by bylo zaměřené na jednotlivce, může to stejně jako u Singera znamenat, že ne každý jedinec lidského druhu má vnitřní hodnotu, která by mu dávala status subjektu života. To se samozřejmě týká mentálně postižených jedinců nebo novorozenců a lidských plodů. Regan odmítá tradici, v níž byly lidské plody a novorozenci považováni za necítící, protože moderní věda ukazuje, že to tak není a čím dál víc odkrývá jejich další schopnosti. Regan váhá s jejich označením za subjekty života stejně jako u dalších druhů živočichů vyjma savců, ale tvrdí, že když jim tento status přiznáme, i když ho nemají, napácháme méně škody, než kdyby to bylo naopak.²¹⁸

Zároveň z Reganovy koncepce vyplývá, že žádné použití či zabití určitého druhu zvířete není akceptovatelné, takže nepovoluje ani pokusy na zvířatech, které by vedly k záchraně lidských životů či umělé regulace přemnožených druhů a také odmítá koncept ochrany jednoho živočišného druhu na úkor jiného.²¹⁹ Což je podle Regana jako rasismus. A takovéto požadavky jsou v praxi dle autorů knihy *Ochrana zvířat v právu* problém.²²⁰

Dá se namítnout, že testování na zvířatech nakonec stejně vede k testům na lidech, přemnožování zvířat je jen důsledek lidské činnosti a řešením je navrátit do prostředí přirozené predátory, jako jsou v českém prostředí třeba vlci. Na příkladu experimentu v americkém Yellowstone lze dobře pozorovat, jak masivní vliv může mít tak drobná změna. A k poslednímu argumentu se dá už jen poznamenat, že lidé by se spíše měli starat o prevenci vymírání druhů vinou člověka, než o jejich záchranu, když už jsou kriticky ohrožení.

Dalším vážným problémem je, že sám koncept vnitřní hodnoty je napadnutelný. Jak bylo zmíněno, je to právě člověk, který se rozhoduje, komu se morální hodnota přisoudí a komu ne. A vytvářet takovou hranici je velmi nebezpečné vzhledem k riziku omylu. Lidské poznání zvířat je zatím velmi neúplné. Navíc člověk stejně jako každý živočich

²¹⁸ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 47-48; REGAN, T., *Animal rights, human wrongs*, Preface xii a s. 84.

²¹⁹ REGAN, T., *Animal Rights and Environmental Ethics*, s. 124.

²²⁰ MÜLLEROVÁ, H., STEJSKAL, V., *Ochrana zvířat v právu*, s. 48.

jedná z pozice své subjektivity, od které se nikdy nelze zcela odpoutat a tím se celá Reganova koncepce stává nutně antropocentrickou stejně jako se tak děje u Singerových utilitaristických výpočtů, které zohledňují zájmy zvířat.

5 Překonání antropocentrismu?

Oba filozofové se svými koncepcemi snažili bojovat proti převládajícímu antropocentrickému pojmání světa, ale jak bylo už několikrát naznačeno, nedokázali se od něj ani jeden plně oprostit. Oba ve svých koncepcích zachovávají dělicí čáru vytvořenou antropocentrismem, akorát ji přesunuli z člověk/příroda na „vyšší“ živočichové/ti ostatní. Rozdělili přírodu na jedince na jedné straně, kterým dali status, jenž jim zajišťuje morální ohledy, ať už mluvíme o osobě či subjektu života a na ostatní „nižší“ živočichy, kteří takový status nedostanou. Tato demarkační linie je sice nejasná a posuvná, ale právě takovéto myšlení na my versus oni je antropocentrický předsudek nehledě na to, kdo patří do my a kdo do oni, jelikož se jedná o lidský konstrukt.

5.1 Problém dělicích čar

Singer proti antropocentrismu bojuje tím, že ukazuje podobnost mezi lidmi a zvířaty, (vyššími savci – pojem, který jsme si vytvořili za tímto účelem). I u nich můžeme pozorovat vlastnosti jako je cítění, inteligence a sebe-vědomí a celou škálu projevů chování, které je tak podobné našemu a často je chováme jako mazlíčky. Přesto jsme se v průběhu let neubránili karnismu. Singer ovšem dělá to, že ve snaze vymazat dělicí čáru mezi lidmi a zvířaty, kreslí jinou na úroveň druhu. Přitom nemá žádný argument, že jeho základní požadavek „jsou schopni trpět“ se nevztahuje i na celou plejádu dalších zvířat, než jsou jen savci. Tím se sám dopouští předsudku, proti kterému tak bojuje. Dnes je i vědecky dokázané, že bolest cítí nižší živočichové, ptáci a ryby či bezobratlí, jako je třeba i žížala či hmyz. Singer by měl tudíž svou koncepci aktualizovat. Ukazuje to ale, jak extrémně nepevné a nespolehlivé je stanovovat morální

ohledy na základě cítění. Člověk se může snadno mýlit, a mýlil se. Proto jsou jakékoli demarkační linie absolutně nevyhovující.²²¹

Tom Regan se snažil vyhnout Kantovu či Singerovu pojmu osoba, jenže svým konceptem subjektu života tento pojem jen přebarvil na žluto. Jedná se opět o umělý konstrukt, který vytváří nejasnou umělou čáru mezi živočichy stejně jako Singerovo cítění. Regan si je toho vědom, jenže jeho prioritou není filozofická koncepce, ale boj proti reálnému využívání zvířat, což jsou právě nejvíce savci. Nebrání se tomu, že do jeho kategorie subjekt života patří víc druhů zvířat, ale nechává si prostor pro pochyby.²²²

5.2 Singer a problém preferenčního utilitarismu

Na základě Singerova pojetí cítění a zájmů jeho utilitaristické úvahy nepožadují stejné zacházení pro všechny zúčastněné, ale jen stejnou ohleduplnost v tom brát zřetel na zájmy všech. To znamená, že zájmy všech cítících bytostí musí být brány v potaz stejně, ale zároveň to znamená, že utilitaristické úvahy mohou ospravedlnit nerovné zacházení. Singer třeba tvrdí, že je ospravedlnitelnější dělat pokusy na lidském jedinci v kómatu než na plně funkčním šimpanzovi. Dle Singera totiž takový člověk nemůže mít žádné zájmy, protože vědomě neprožívá bolest či slast, na rozdíl od šimpanze, který má bohatý vnitřní život. Tudíž zájmy šimpanze převáží nad těmi člověka ve vegetativním stavu. Singer totiž tvrdí, že naše automatická tendence dát přednost člověku je pouze důsledek speciesismu, který není racionálně obhajitelný, protože náš argument je založen na pouhé příslušnosti ke stejnému druhu, bez ohledu na další aspekty jako je právě cítění.²²³

Vyjma vysoce neobvyklých okolností jako je příklad s osobou v kómatu a šimpanzem, princip stejné morální ohleduplnosti ohledně zájmů vytváří podklad pro preferenční zacházení s lidmi. Při vši snaze zlepšit postavení zvířat a naše zacházení s nimi, Singer stále zachovává antropocentrický trend člověka na vrcholu žebříčku. Kořen Singerovy nerovnosti ve vztahu člověk-zvíře tkví v jeho orientaci na zájmy.

²²¹ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 84; SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 93.

²²² SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 96.

²²³ REGAN, T., *Utilitarianism, Vegetarianism, and Animal Rights*, s. 313; SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 89-90; STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 8.

Zprvu se totiž může zdát, že co do prožívání bolesti a potěšení, a tudíž i zájmu se bolesti vyhnout a slast vyhledávat, jsou na tom lidé i zvířata stejně.²²⁴

Ale utilitaristický přístup je komplexnější. John Mill totiž definuje předpoklad, který Singer nedokázal opustit a který byl naznačen dříve a to ten, že lidská bytost má v podstatě sofistikovanější, „vyšší“ pojmání a prožívání štěstí než zvíře, protože člověk je racionální.²²⁵ Tudíž i když do utilitaristického výpočtu musí být zahrnuty zájmy všech, ty lidské vždy převáží, jelikož dle Milla slast zvířete nepřeváží štěstí člověka, které je několikanásobně silnější a intelektuální slast je nadřazená té zvířecí, jak říká i Aristoteles v *Etice Nikomachově*. Regan k tomu poznamenává, že Singer bere lidi a zvířata jako nádoby, které dokáží akumulovat různé množství slasti a bolesti. Lidé jsou schopni být „naplnění“ na větší úroveň než zvířata a tím mají lidé vždy přednost.²²⁶

Singer klade důraz na eliminační praktiky, jako ty ve velkochovech, v nichž jsou páchána ta nejhorší provinění vůči zvířatům. Potenciál utilitarismu čelit praktikám, jako jsou pokusy na zvířatech, se stává velmi nejasným, obzvláště v případech, kde je značný příslib zisku pro lidi. Proto Stuart Hampshire tvrdí, že utilitarismus staví člověka do středu vesmíru, kdy svými pocity určuje všechny hodnoty ve světě. Utilitarismus tohle inherentně nenaznačuje do té míry, že zvažuje stejně zájmy všech cítících bytostí, ale jsou to právě lidé, kdo toto rozhodování činí.²²⁷

Utilitarismus totiž vychází z předpokladu, že pouze bytost sama může říci, jaké jsou její zájmy a jak moc utrpení či slasti zažije z naplnění či nenaplnění těchto zájmů. Když lidé tyto výpočty vytvářejí v zájmu zvířat, je zde velmi vysoká pravděpodobnost antropocentrismu. Je snadné provádět racionalizace, že jen snížíme utrpení zvířat a že jíst jejich maso je pro lidi „přirozené“. Že budeme jíst pouze zvířata z volného výběhu, kdy jim poskytneme pohodlný život až do chvíle, než je bezbolestně zabijeme. A že skutečná hodnota našeho využívání těchto zvířat může být řádně uchopena jen v širokém kontextu zájmů, čehož je schopen pouze člověk. Nic z toho netvrdí, že utilitarismus je bez užitku vzhledem k morální hodnotě. Naznačuje to jen, že

²²⁴ STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 8.

²²⁵ KOHÁK, E., *Svoboda, svědomí, soužití*, s. 148.

²²⁶ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 67; STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 8-9.

²²⁷ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 107; STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 9.

utilitarismus je hrubě nedostatečný jako kritérium pro posouzení morální hodnoty zvířat.²²⁸

Skýbová dále namítá, že to, že zvířata dokáží cítit bolest, nemá nic společného s tím, zda jim přisoudíme morální hodnotu. Stejně jako jsme odmítli ostatní argumenty jako inteligence či jazyk, ani samotné cítění jako argument nestačí.²²⁹

5.3 Regan a deontologická etika

Reganova pozice v jeho knize *The Case for Animal Rights* má ale stejná omezení jako Singerův utilitarismus, což dokonale ilustruje Reganův příklad se záchranným člunem. Představme si pět přeživších v záchranném člunu. Kvůli váhovému limitu může člun unést pouze čtyři. Všichni váží přibližně stejně a zabrali by přibližně stejně místa. Čtyři z pěti jsou běžné dospělé lidské bytosti. Pátý je pes. Jeden musí být hozen přes palubu, jinak se všichni utopí. Kdo to bude? Reganova odpověď je taková, že žádná rozumná osoba by netvrdila, že pes má právo žít, které je shodné s lidským. Pes by měl být bezpochyby hozen přes palubu.²³⁰ Protože smrt způsobí to, že vyloučí budoucí příležitosti ke spokojenosti a žádná rozumná bytost by nepopírala, že smrt člověka je automaticky větší ztráta, a tudíž způsobí automaticky větší individuální újmu než v případě psa.²³¹ Pes totiž nežije tak dlouho a nemá život naplněný tak bohatými zážitky²³² Regan tvrdí, že čísla v tomto případě nehrají roli, milion psů by mělo být hozeno přes palubu, pokud nutno, k záchraně čtyř normálních lidských bytostí.²³³

Tudíž stejně tak u Singera, s dvěma bytostmi se stejnou morální hodnotou nemusí být nutně zacházeno stejně. Z Reganova příkladu vyplývá, že jelikož ztráta lidského života je automaticky nesrovnatelně horší než ztráta psa a lidský život nesmí být nikdy obětován za „běžných“ okolností i za oběti milionu psů, znamená to, že je morálně akceptovatelné obětovat život jakéhokoli zvířete na Zemi pro záchranu jednoho

²²⁸ SINGER, P., *All animals are equal*, s. 108; SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 92; STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 9-10.

²²⁹ SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 92.

²³⁰ DOĞAN, A., *A Defense of Animal Rights*.

²³¹ REGAN, T., *The Case for Animal Rights*, s. 324.

²³² BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 63.

²³³ STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 11.

lidského života.²³⁴ Regan se tudíž s tímto příkladem nedokáže vymanit ze stejného antropocentrického předsudku jako Singer s utilitarismem.²³⁵

Regan ovšem nezohledňuje to, že by pes mohl být něčím společníkem, nebo by to mohlo být štěně, které má celý život před sebou, kdežto jeden z mužů trpí nevyлéčitelnou chorobou a brzy zemře. Není pak na základě uvedených argumentů vhodnější zachránit psa? Co kdyby byl jeden z mužů vrah? Pak se dá zapojit do hry utilitaristický přístup, kdy obětováním člověka vznikne ve výsledku větší dobro, než kolik ho vznikne obětováním psa. Jedná se o myšlenkový experiment, ale tyto otázky naznačují, jak je Reganova odpověď černobílá a antropocentrická.²³⁶

I když mají koncepce obou autorů řadu chyb a dnes jsou již nedostačující a dají se pokládat za překonané a zastaralé, nemůžeme upřít obrovský vliv, který oba autoři měli na formování hnutí za zvířecí práva u nás i ve světě. Peter Singer a jeho filozofie se staly podkladem pro Hnutí za osvobození zvířat a Tom Regan svou prací inspiroval vznik Hnutí za práva zvířat. Aktivita takových organizací čím dál víc vzrůstá spolu s rozmachem veganství a všichni bojují za zlepšení podmínek zvířat, která jsou stále obecně vnímána jako prostředek pro člověka.

Oproti množství zvířat, která stále trpí a umírají, se to ale může zdát jako kapička v moři. Snahy ale neutuchají a stále více lidí se snaží změnit naše vnímání světa a varovat před důsledky našeho konání.²³⁷ Biolog Marc Bekoff píše:

„V rámci snahy lépe poznat světy zvířat potřebujeme prostudovat spoustu různých živočišných druhů. Nesmíme zavírat oči, nesmíme se bát, co by mohlo vyjít najevo o zvířecím vědomí, inteligenci a schopnosti trpět a pociťovat bolest. Nemůžeme se stále dívat na zvířecí utrpení s odstupem. Nemůžeme vytrvale dělat, že nevidíme, jak světu kolem neustále ubližujeme... Nejvíce se obávám, že když budeme snahy o ukončení zneužívání a týrání zvířat oddalovat a nepřijmeme včas přísná restriktivní opatření a legislativní úpravy, dojde k mnohem závažnějším a nevratným škodám.“²³⁸

²³⁴ REGAN, T., *The Case for Animal Rights*, s. 325.

²³⁵ STEINER, G., *Anthropocentrism and its discontents*, s. 12.

²³⁶ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 63.

²³⁷ SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 96.

²³⁸ BEKOFF, M., *Na zvířatech záleží*, s. 179-180.

Skýbová uvádí, že vzhledem k tomu, jak krutě zacházíme se zvířaty, je logické začít stavět argumenty na jejich obranu na naší podobnosti se savci. Snáze si dokážeme představit, co prožívají a proto chápe Regana a Singera, kteří si vybrali právě savce ve svých koncepcích při argumentech za práva zvířat. Ale není už jasné, proč nešli dál. Proč je zabití prasete špatné, ale zabití ryby nebo broukaje morálně v pořádku. I ryba chce žít a i brouci ukazují stejné tendence. Logickým východiskem podobných úvah je nezbytně to, že veškerý život je posvátný a každá živá bytost má vnitřní hodnotu.²³⁹

²³⁹ SCHWEITZER, A., *Etika úcty k životu*, s. 23; SKÝBOVÁ, M., *Etika a příroda*, s. 97.

6 Závěr

Cílem této práce bylo demonstrovat na vykreslení antropocentrického vývoje a jeho primárních argumentů pro lidskou výjimečnost způsob, kterým se Peter Singer a Tom Regan s těmito přístupy a argumenty vypořádávají a jakým způsobem se dané vnímání zvířat snaží proměnit pomocí svých koncepcí, kterými se snaží ovlivnit nejen filozofický přístup k morálnímu statusu zvířat, ale i uchopování zvířat v právu.

Přístup k argumentům lidské výjimečnosti je možno zaujmout dvojí. Peter Singer tvrdí, že žádný z běžně používaných argumentů jako jsou inteligence, vědomí, osobnost, morálka nejsou adekvátní při rozhodování, kdo si zaslouží morální ohledy. A to z toho důvodu, že všechny tyto argumenty se nevztahují na všechny lidi a vyjmout třeba postižené či batolata z morálních ohledů nemůžeme. Tom Regan zaujal opačný přístup a tím je dokazování, že veškeré schopnosti a vlastnosti, které ospravedlňují morální ohledy u člověka, se nacházejí i u zvířat.

Na základě těchto argumentů vidí oba autoři současný stav využívání zvířat jako špatný a detailně toto tvrzení ilustrují praktikami, které denně probíhají za zavřenými dveřmi velkochovů. Oba autoři a různá uskupení po celém světě se snaží informace tohoto rázu šířit a zároveň apelují na lidi, jak s tímto stavem věci bojovat. Singer navrhuje nátlak na politiky, aktivismus a vegetariánství, ale Regan jako zastánce úplného zrušení využívání zvířat si uvědomuje, že vegetariánství není dostatečné, jelikož v mléčném a vaječném průmyslu probíhají stejné, ne-li větší hrůzy a zastává pozici veganského přístupu k životu.

V současné době se také začínají šířit vědecké důkazy i o tom, jak konzumace masa a živočišných produktů škodí nejen zdraví lidí, jelikož způsobuje rakovinu, srdeční choroby, cukrovku či astma, ale také jaký mají velkochovy vliv na životní prostředí. Jelikož obrovské množství země je určeno k pěstování plodin pro zvířata a velké množství odpadu z těchto zvířat pak zamořuje vodu a vzduch, jelikož tento odpad je vysoce toxický, což můžou potvrdit i lidé, kteří ve velkochovech pracují a nesou si zdravotní následky.

Zároveň začínají lidé, jako třeba Melanie Joyová poukazovat i na to, jak paradoxní je náš kulturou podmíněný pohled na zvířata obecně. Rozdělujeme zvířata na

společníky, jídlo a divokou přírodu a nedochází nám, že pro toto rozdělení neexistuje racionální zdůvodnění. Tomuto přístupu se říká karnismus.

Peter Singer bojuje za osvobození zvířat tím, že vyzdvihuje schopnost zvířat cítit slast a bolest stejně jako člověk a s tím je spojený i zájem na tom, se utrpení vyhýbat. Singer říká, že každý takový zájem musí být brán v potaz stejně při vytváření morálních ohledů v utilitaristickém výpočtu. Takovým zvířatům pak přiznává status osoby. Singer ale toto privilegium dává pouze savcům a ostatní zvířata nechává stranou. Stejně tak Regan vytvořil pojem subjekt života, který má svou vnitřní hodnotu, která nezávisí na užitečnosti pro člověka a taková bytost má právo na život a musí s ní být zacházeno s respektem. Za subjekty života ovšem Regan označuje jen vyšší savce, jelikož svůj pojem úzce propojil s požadavkem na vyvinuté kognitivní funkce.

Ukázalo se, že obě koncepce selhávají v tom, že je lze aplikovat pouze na část zvířecí říše a jsou to právě lidé, kdo u Singera rozhoduje, či zájem je hodnotnější a kdo u Regana určí, které zvíře je subjekt života a které ne. Dalším problémem je u Singera to, že sice požaduje rovné zvažování zájmů, zároveň ale netvrdí, že jsou si všechny bytosti co do morálních ohledů rovny. Lidé totiž v jeho interpretaci mají vyšší a sofistikovanější potenciál v budoucím prožitku slasti a tím jsou automaticky upřednostňováni. Regan pak argumentuje velmi podobně v konkrétní situaci, kde upřednostňuje život člověka nad zvířetem,

Navzdory kritice a problémům nelze oběma autorům upřít nezměrný vliv, který měli na změnu jak lidského přístupu ke zvířatům, tak rozsáhlé proměny v legislativách zemí po celém světě, které alespoň částečně zlepšily životy zvířat. Téma práv zvířat a morálních ohledů je dnes široce diskutované obzvláště v západních zemích a Singerova i Reganova východiska, že vyšší zvířata cítí a vnímají, již nebývají zpochybňována. Naopak se diskutuje, kam až tento předpoklad lze posunout. Sám Regan toto ilustroval příkladem vyspělé úrovně kognitivních funkcí u ryb. Demarkační linie obou autorů se tím pádem přesouvá ze savců na další druhy přirozeným vývojem, kterého dosahuje lidské poznání o zvířatech.

Na těchto dělících liniích lze ale pozorovat, že ani jednomu z autorů se nepovedlo plně překonat antropocentrismus, proti kterému bojovali. Jelikož jen přesouvají lidské morální oddělení člověk/příroda na vyšší zvířata/zbylá příroda. Tento

předsudek dokáže překonat jen biocentrismus, který přisuzuje hodnotu každé živé bytosti a nevytváří požadavky, které musí bytost splňovat, aby jí byl člověkem přisouzen morální status.

7 Seznam použité literatury

BEKOFF, Marc. *Na zvířatech záleží: biolog vysvětluje, proč zacházet se zvířaty s respektem a soucitem*. Praha: Triton, 2009. Nové světy. ISBN 9788073873226.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového Zákona: ekumenický překlad. Praha: Ekumenická rada církví v ČR, 1984.

DAWKINS, Marian Stamp. The Scientific Basis for Assessing Suffering in Animals. In: SINGER, Peter. *In defense of animals: the second wave*. Malden, MA: Blackwell Pub., 2006. ISBN 9781405119405.

FRANCIONE, Gary L. a Robert GARNER. *The animal rights debate: abolition or regulation?*. New York: Columbia University Press, c2010. Critical perspectives on animals. ISBN 9780231149549.

CHAPOUTHIER, Georges. *Zvířecí práva*. Praha: Triton, 2013. ISBN 9788073876074.

JOY, Melanie. *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows: an introduction to carnism : the belief system that enables us to eat some animals and not others*. San Francisco: Conari Press, 2010. ISBN 9781573245050.

Katechismus katolické církve. Přeložil Josef KOLÁČEK. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995. ISBN 8071131326.

KOHÁK, Erazim. *Svoboda, svědomí, soužití: kapitoly z mezilidské etiky*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8086429350.

KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2. přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 9788085850864.

KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Mezi mořem a nebem: odkaz iónské archaické vnímavosti*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. Amfibios. ISBN 9788087378656.

MATHENY, Gaverick. Utilitarianism and Animals. In: SINGER, Peter. *In defense of animals: the second wave*. Malden, MA: Blackwell Pub., 2006. ISBN 9781405119405.

MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost (Academia). ISBN 9788020023179.

NOVOTNÝ, Zdeněk. Antropocentrismus v evropské filosofii. In: DOPITA, Miroslav. *Evropská a národní identita*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. ISBN 9788024420493.

POTTER, Nelson. Kant on Duties to Animals. *Jahrbuch Für Recht Und Ethik / Annual Review of Law and Ethics*, vol. 13, 2005, pp. 299–311.

REGAN, Tom. Animal Rights and Environmental Ethics In: BERGANDI, Donato. *The structural links between ecology, evolution, and ethics: the virtuous epistemic circle*. New York: Springer, c2013. Boston studies in the philosophy of science, v. 296. ISBN 9400750668.

REGAN, Tom. *Animal rights, human wrongs: an introduction to moral philosophy*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers, c2003. ISBN 0742533530.

REGAN, Tom. *Empty cages: facing the challenge of animal rights*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, c2004. ISBN 0742533522.

REGAN, Tom. *The Case for Animal Rights*. Updated with a new preface, [2004 ed.]. Berkeley: University of California Press, c2004. ISBN 0520243862.

ROBBINS, John. Foreword. In: JOY, Melanie. *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows: an introduction to carnism : the belief system that enables us to eat some animals and not others*. San Francisco: Conari Press, 2010. ISBN 9781573245050.

SCHWEITZER, Albert. Etika úcty k životu. In: KOLÁŘSKÝ, Rudolf, Igor MÍČHAL a Erazim KOHÁK, NÁROŽNÍKOVÁ, Dagmar, ed. *Závod s časem: texty z morální ekologie*. Praha: Torst, 1996. ISBN 808563970X.

SINGER, Peter. *Ethics in the real world: 86 brief essays on things that matter*. Melbourne: The Text Publishing Company, 2016. ISBN 9781925410228.

SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Praha: Práh, 2001. ISBN 8072520423.

SINGER, Peter. *Practical ethics*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press, 1993. ISBN 0521433630.

SINGER, Peter. *Rethinking life & death: the collapse of our traditional ethics*. New York: St. Martin's Press, 1995. ISBN 0312118805.

SKÝBOVÁ, Marie. *Etika a příroda: proč brát morální ohledy na přírodu?*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011. ISBN 9788087378809.

STEINER, Gary. *Anthropocentrism and its discontents: the moral status of animals in the history of Western philosophy*. Pittsburgh, Pa.: University of Pittsburgh Press, c2005. ISBN 0822942690.

7.1 Elektronické zdroje

DEGRAZIA, David. Book Reviews. Carl Cohen and Tom Regan. The Animal Rights Debate. Lanham, Md: Rowman & Littlefield, 2001. Pp. 323. \$19.95 (paper). *Ethics* [online]. 2003, 113(3), 692-695 [cit. 2019-02-15]. DOI: 10.1086/345630. ISSN 0014-1704. URL: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/345630>

DOGĀN, Aysel. A Defense of Animal Rights. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics* [online]. 2011, 24(5), 473-491 [cit. 2019-04-16]. DOI: 10.1007/s10806-010-9273-3. ISSN 1187-7863. URL: <http://link.springer.com/10.1007/s10806-010-9273-3>

GRUEN, Lori. "The Moral Status of Animals", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/moral-animal>

FRANCIONE, Gary L., *Peter Singer: „Oh my god, these vegans...“* (May 23, 2007) URL: <https://www.abolitionistapproach.com/peter-singer-oh-my-god-these-vegans/>

HOSPERS, John. (1985). The Case for Animal Rights. By Tom Regan. Berkeley and Los Angeles: University of California Press. 1983. *_Reason Papers_* 10:113-124.

KRATOCHVÍL, Zdeněk. Fysis [online]. Poslední změna 10. 12. 1012 [cit. 3. 4. 2019]. Dostupné na WWW: <http://fysis.cz/>.

REGAN, Tom. "Utilitarianism, Vegetarianism, and Animal Rights." *Philosophy & Public Affairs*, vol. 9, no. 4, 1980, pp. 305–324. URL: www.jstor.org/stable/2265001.

SINGER, Peter "All Animals Are Equal", *Philosophic Exchange*: Vol. 5 (1974), No. 1, Article 6. URL: http://digitalcommons.brockport.edu/phil_ex/vol5/iss1/6

TANNER, Julia K. The Argument from Marginal Cases and the Slippery Slope Objection. *Environmental Values* [online]. 2009, 18(1), 51-66 [cit. 2019-02-16]. DOI: 10.3197/096327109X404753. ISSN 09632719. URL: <http://openurl.ingenta.com/content/xref?genre=article&issn=0963-2719&volume=18&issue=1&spage=51>

8 Resumé

This thesis is about Peter Singer and Tom Regan and their attempt to overcome predominant anthropocentric view on the animals and their moral rights. Singer's argument is based on his demand of equal consideration of interests of sentience beings, who can experience pain or pleasure. Tom Regan perceives animal as Subject-of-a-Life who have inherent value and therefore have a right to be treated with respect.

Both authors try to avoid speciesism and to justify moral consideration for the animals, but they both divide animals to those, who deserve moral rights and the ones who don't. Such division is made by these philosophers from human point of view and therefore is anthropocentric. We can find examples where they favour man over animal, when there's no racional reason to do so. Therefore they both failed overcoming anthropocentrism.